

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM
YÜKSEK LİSANS TEZİ

LİSE II TARİH PROGRAMININ
İÇERİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hazırlayan
Nurgül ŞALVARLILAR ÖZDEMİR

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞAHİN

İZMİR
2000

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Lise II Tarih Programının İçerik Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğu belirtir ve bunu onurumla doğrularım .

 05 / 2000
Nurgül ŞALVARLILAR ÖZDEMİR

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü' nün ...../...../ 2000 tarih ve ..... sayılı toplantısında jüri , Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin ..... maddesine göre .....Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Nurgül Şalvarlılar Özdemir'in "Lise II Tarih Öğretim Programının İçerik Açısından Değerlendirilmesi" konulu tezini incelemiş ve aday ...../ ...../ 2000 tarihinde, saat .....’da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin ..... olduğuna oy ..... ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

Tezin Yazarının

Soyadı: Şalvarlılar Özdemir

Adı: Nurgül

Tezin Türkçe Adı: Lise II Tarih Programının İçerik Açısından Değerlendirilmesi

Tezin Yabancı Dildeki Adı: The Curriculum Of History In Second Class High School
Was Evaluated From The Point Of View Of Content

Tezin Yapıldığı Üniversite: Dokuz Eylül Enstitüsü: Eğitim Bilimleri Yıl: 2000 Tezin

Türü:

1. Yüksek Lisans x
2. Doktora
3. Tıpta Uzmanlık
4. Sanatta Yeterlilik Lisans

Dili : Türkçe
Sayfa Sayısı : 57
Referans Sayısı :

Tez Danışmanının

Ünvanı Adı Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Mustafa Şahin

Türkçe Anahtar Kelimeler

İngilizce Anahtar Kelimeler

1. Eğitim
2. Program
3. Program Değerlendirme
4. Tarih
5. Lise

1. Education
2. Curriculum
3. Curriculum Evaluation
- 4 .History
5. High School

Tarih:

İmza

ÖZET

Bu araştırmanın problemi Lise II tarih programının uygulayıcıları olan tarih öğretmenlerinin, program içeriğine ilişkin değerlendirmeleri ile; cinsiyet, yaş, mezun oldukları okul, kıdem, Lise II tarih dersini okutma deneyimi arasındaki ilişkileri belirlemektir.

Bu araştırmanın amacı Lise II tarih programının, tarih dersinin amaçlarını gerçekleştirmede ne derece yeterli olduğunu belirlemektir.

Araştırma; araştırmacı tarafından geliştirilen "Program Değerlendirme Ölçeği" ile İzmir ili metropol ilçelerdeki resmi-düz liselerde görevli 172 tarih öğretmenin, Lise II tarih programı hakkındaki görüşleri alınarak yapılmıştır.

Araştırma verilerinin analizinde Ortalama, Standart Sapma, Yüzde, t Testi, Varyans Analizi, Scheffé Testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda tarih öğretmenlerinin, program değerlendirmeleri ile yaş, mezun oldukları okul, kıdemleri arasında önemli farklılıklar saptanmıştır.

ABSTRACT

The problems that led us to make this research are: the personal evaluations of the history course teachers about the present curriculum, who are responsible to apply the second year history course in the high schools and clarify the relationship between the genders, the ages of the history course teachers, the schools from which they were graduated, their precedence in their careers and their experience in teaching history of the 2nd year high school degree.

The purpose of this research is to determine the degree of the 2nd year high school history course curriculum in reaching the goals of the history lesson.

This research was done according to the Program Evaluation Criteria, which was developed by the researcher; and 172 history course teachers, who are on duty in the formal- standard high schools of the Izmir city metropole districts, were asked for their opinions about the program of the 2nd year high school history course.

The average point, Standard Deviation, Percentage, t Test, Variation Analysis and Scheffé Test were used in the process of the research data's analysis.

As a result of this research it was distinguished that there are considerable (important) differences between the personal evaluations of the history course teachers about the present curriculum and their ages, the schools from which they were graduated, their precedence.

ÖNSÖZ

Bu araştırmada tarih öğretmenlerinin Lise II tarih programı ile ilgili değerlendirmeleri ile yaş, cinsiyet, kıdem, mezun olunan okul ve lise II tarih dersini okutma deneyimi arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Araştırma uzun bir süreçte birçok kişinin katkıları ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinin toplanması sırasında yardımlarını esirgemeyen tarih öğretmenlerine, araştırmanın değişik aşamalarında yardımını aldığım Dokuz Eylül Üniversitesi Maden Mühendisliği Bilgi İşlem Uzmanı M. Murat Aksoy' a, çalışmanın her aşamasında anlayışlı ve yapıcı tavrıyla beni yönlendiren, her zaman destek olan danışman hocam Yrd. Doç. Mustafa Şahin' e, çalışmamı her zaman destekleyen ve kolaylaştıran eşim Özgür Özdemir' e ve manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim aileme teşekkür ederim.

Araştırmanın alana katkı yapması dileğiyle.

Nurgül ŞALVARLILAR ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
Yemin Metni	I
Tutanak	II
Tez Veri Giriş Formu	III
Özet	IV
Abstract.....	V
Önsöz.....	VI
İçindekiler.....	VII
Tablolar Listesi	XI
Şekiller Listesi.....	X

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	1
Program Geliştirme ve Değerlendirme	3
Program Geliştirme.....	4
Program Değerlendirme.....	5
Program Değerlendirmede Kullanılan Araştırma Türleri.....	10
Program Değerlendirme Sürecinin Planlanması.....	14
Bir Programın Bütün Olarak Değerlendirilmesi.....	16
Problem	18
Alt Problemler.....	18
Araştırmanın Amacı	18
Araştırmanın Önemi.....	19
Sınırlılıklar.....	19
Sayıtlar.....	19
Tanımlar.....	19

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	21

BÖLÜM III

YÖNTEM.....	29
Araştırmanın Modeli.....	29
Evren ve Örneklem.....	29
Veri Toplama Araçları.....	33
Veri Toplama.....	35
Veri Analizi.....	35

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR.....	36
Öğretmenlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Bulgular.....	36
Öğretmenlerin Yaş Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Bulgular.....	37
Öğretmenlerin Mezun Olunan Okul Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Bulgular.....	40
Öğretmenlerin Kıdem Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Bulgular.....	43
Öğretmenlerin Lise II Tarih Dersini Okutma Deneyimi Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Bulgular	47

BÖLÜM V

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	50
Sonuç.....	50
Tartışma.....	52
Öneriler.....	57
KAYNAKÇA.....	59
EKLER.....	63

TABLolar LİSTESİ

Tablo No	Sayfa
Tablo 3.1 Tarih Öğretmenlerinin Cinsiyete Göre Dağılımları.....	29
Tablo 3.2 Tarih Öğretmenlerinin Yaşa Göre Dağılımları.....	30
Tablo 3.3 Tarih Öğretmenlerinin Mezun Oldukları okullara Göre Dağılımları.....	30
Tablo 3.4 Tarih Öğretmenlerinin Mesleki Kıdeme Göre Dağılımları.....	31
Tablo 3.5 Tarih Öğretmenlerinin Lise II tarih Dersinin Okutma Deneyimine Göre Dağılımları.....	31
Tablo 3.6 Tarih Programı Değerlendirme Ölçeğindeki Alt Boyutlara İlişkin Güvenirlik Katsayıları.....	34
Tablo 4.1 Cinsiyet Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farkları.....	37
Tablo 4.2 Yaş Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirmeler	38
Tablo 4.3 Yaş Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Varyans Analizi Sonuçları	39
Tablo 4.4 Program Amaçları Alt Boyutuna Ait Scheffé Testi Sonuçları.....	39
Tablo 4.5 Mezun Olunan Okul Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirmeler.....	41
Tablo 4.6 Mezun Olunan Okul Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Varyans Analizi Sonuçları.....	42
Tablo 4.7 Mezuniyete Göre Farklılık Gösteren Alt Boyutlara İlişkin Scheffé Testi Sonuçları.....	43
Tablo 4.8 Kıdem Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirmeler.....	44
Tablo 4.9 Kıdem Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Varyans Analizi Sonuçları.....	45
Tablo 4.10 Kıdeme Göre Farklılık Gösteren Alt Boyutlara Ait Scheffé Testi Sonuçları	46
Tablo 4.11 Lise II Tarih Dersini Okutma Deneyimi Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirmeler.....	47
Tablo 4.12 Lise II Tarih Dersini Okutma Deneyimi Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Varyans Analizi Sonuçları.....	48

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No	Sayfa
Şekil 1.1 Program Değerlendirme Modeli.....	14

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümde, problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı ve önemi, sayıtlar, sınırlılıklar ve tanımlara yer almaktadır.

PROBLEM DURUMU

İnsanoğlu bugüne kadar hep deneyimleri yolu ile öğrenen gelmiştir. Bu durum, onda geçmişe dönüp bakma ihtiyacı doğururken, kendinin ve diğerlerinin yaşadıklarından çıkarımlarda bulunarak yeni bir şeyler üretmesine yaramıştır. Tosh'un da (1984) belirttiği gibi; "Kişisel ilişkilerden siyasal tercihlere kadar hayatın bütün alanlarında, farkında olsak da olmasak da deneyimlerimizi hep zaman perspektifinde yorumlarız." Bu nedenledir ki zaman ve tabii ki bu zaman sürecinde yaşananlar yani tarih, insanlar için hep ilgi çekici olmuştur. Tosh (1984), "Bireyin geçmişi kavrayışı kendiliğinden gelişirken tarihsel bilginin üretilmesi gerekir" demektedir. Toplumun geçmişinin, bireylerin geçmişlerinden kat kat fazla olduğu düşünülecek olursa; Tosh'un değindiği tarihsel bilginin üretilmesinin ve bireyler aracılığıyla geleceğe taşınmasının gerekliliği anlaşılır ki, bu toplum da bir tarih bilinci oluşturma belki de tek yoludur. Toplumda ortak tarih bilinci oluşturulması o toplumu bütünleştiren, geleceğe uyumlu kılan ve yeniliklere açık hale getiren çok önemli bir etkidir. Buradan bakıldığında tarihsel bilginin üretilmesinin ve aktarımının toplum için yaşamsal öneme sahip olduğu görülebilmektedir. İşte bu nedenledir ki, ulusal bilincin güçlendirilmesi için, ilk defa 19.yüzyılda Avrupa'da devletin sıkı denetiminde yürütülen kitlesel eğitim müfredatında, ulusal tarihe de ağırlık verildiği görülmektedir. Ayrıca devletin bu girişimleri tarih araştırmalarını özendirerek ve tarih öğretmeni yetiştirmek için akademik çalışmalar yaparak geliştirdiği görülmektedir (Tosh, 1984:4-17).

Ulusal tarih bilinci yaratmada, kaynak açısından Avrupa ülkeleri kadar şanslı olmayan Amerika Birleşik Devletleri'nde bile bu çabalar görülmekte ve geçmişte yaratılmaya çalışılan bu Amerikalılık bilincinin başarısı günümüzde de gözlenmektedir.

Bu dönemde birçok dinsel ve etnik farklılığı barındıran Osmanlı Devleti'nde de söz konusu farklılıkları eriterek, bir üst kimlik olarak Osmanlılık bilinci oluşturma, böylelikle padişaha bağlılığı artırma amacı güdülmüştür. Bu doğrultuda Tanzimat'ın Batılılaşma çabaları içinde 1869'da Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile Osmanlı eğitim sistemi müfredatında tarih derslerinin de yer aldığı görülmektedir. Tanzimat'la beraber müfredata giren tarih dersinin, Abdülhamit döneminde çeşitli endişeler nedeniyle sınırlamalarla karşılaştığı, bunun sonucu olarak da ideolojik amaçlara hizmet eder duruma geldiği görülmektedir. Abdülhamit' in baskısı altındaki yıllardan sonra II. Meşrutiyet' in ilanı ile tarih üzerindeki baskıların azaltıldığı, ilköğretimde tarih dersine yer verildiği görülmektedir. Ancak bu dönemde de tarih ders kitapları Batı ülkelerinden çeviri biçiminde olduğu için özgün bir tarih ders programı oluşturulamamıştır (Kabapınar, 1991:15-16).

II. Meşrutiyet döneminde tarih öğretiminde güçlü bir canlanma göze çarpmaktadır. Bu dönemde Osmanlı ve İslam tarihlerinden başka, genel uygarlık tarihi de okutulmaktadır. 1913 tarihli Tedrisatı İptidaiye Kanunu Muvakkatı'nda adı geçen "Mekاتب-i İptidaiye" de, II. Meşrutiyet yıllarında okutulan tarih derslerinin okutulmaya devam edildiği görülmektedir (Aydın,1997:56-57).

Cumhuriyet Döneminde Türk Tarih Tezi'nin de etkisi ile programda bir Türkçülük rüzgarının estiği görülmektedir. Farklı amaçlarla ortaya atılan Türk Tarih Tezi'nin programdaki etkisi, sonraki yıllarda ortaya çıkan ve günümüzde de devam eden ırkçılığın tohumları haline getirilmiştir.

1957 -1976 dönemi müfredat programlarında İslam Tarihi ve Türk Tarihi'ne ayrılan oran daha da fazlaştırılmıştır. Buna karşın Uygarlık Tarihi'ne ayrılan oran giderek azaltılmıştır. 1975 yılında tarih derslerine Türkiye Cumhuriyeti Tarihi de eklenerek önemli bir değişiklik yapılmıştır (Aydın,1997:63-64).

12 Eylül ile birlikte tarih dersi müfredatında da birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu dönemde daha önceki yıllarda okutulan tarih dersleri yeterince milli bulunmadığından olsa gerek dersin adı "Milli Tarih" olarak değiştirilmiştir. Ayrıca

Türk Tarih Tezi'nden sonra belirginleşmeye başlayan Türkçülüğün etkisi 12 Eylül ile birlikte "Türk-İslam Sentezi" olarak artarak devam etmiştir(Aydın,1997:64-65).

12 Eylül' den günümüze kadar olan dönemde, tarih programında içeriğe yansımayan bir takım şekilsel değişiklikler yapılmıştır.

Ülkemizde, ciddi anlamda 1896 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile başlayan tarih ders programının çeşitli değişikliklerle ulaştığı son durum konuların yüzdesine bakıldığında daha netleşecektir. Şöyle ki; Lise II tarih programının %17 'lik bölümü Avrupa Tarihi'ne ayrılmış iken, geriye kalan %83'lük bölümü Osmanlı Tarihi'ne ayrılmıştır. Konu dağılımındaki dengesizliğin yanı sıra konuların işlenişinde de Türk-İslam Sentezinin etkisi yoğun olarak görülmektedir (Paksoy,1997:6).

Tarih programının amaçları göz önüne alındığında, gerek konu dağılımı açısından gerek se konuların verilişindeki tek tip bakış açısının varlığı açısından programdaki çarpıklık daha net olarak gözler önüne serilmektedir. Bu araştırmada araştırmacının çıkış noktası da tarih programındaki bu çarpıklık olmuştur.

PROGRAM GELİŞTİRME VE DEĞERLENDİRME

Planlı ve amaçlı bir şekilde bireylerin davranışlarında istendik değişiklikler yaratma süreci olarak tanımlanan eğitimin, amacına ulaşması için eğitim faaliyetlerinin ve materyallerinin önceden planlanan belirli bir düzen içerisinde olması gerekmektedir ki bu da çağdaş anlamda program tasarılarının hazırlanmasını zorunlu kılar.

Fidan, programı, öğrencilerin karşılaştıkları öğrenme durumlarının ve geçirdikleri yaşantıların tümü olarak tanımlarken; belirlenen hedefleri gerçekleştirmek üzere planlanan tüm etkinlikleri "Eğitim Programı Tasarısı" ve bu etkinliklerin uygulamadaki görünümünü de "Eğitim Programı" olarak ifadelendirmektedir (1986:18).

Doğan ise, programı, öğrencilerde beklenen öğrenmeyi gerçekleştirmek için planlanmış faaliyetlerin tamamı olarak tanımlamakta, onu oluşturan öğelerin ise; öğrencide meydana gelen davranış değişikliğini, buna ulaşmak için öğrencinin karşı karşıya geleceği eğitim yaşantılarını, bunları faaliyete geçirebilmek için uygulanan öğretim metodlarını ve amaca ne oranda ulaşıldığını ölçmek için kullanılan ölçme araçlarını, değerlendirme kistaslarını kapsam içine aldığını belirtmektedir (1973 :2).

Ertürk , ‘yetişek’ olarak adlandırdığı programı, eğitimci açısından “Eğitim Durumları Düzeni”; öğrenci açısından, “Eğitim Yaşantıları Düzeni” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca program tasarısı ile programın birbirinden ayrı olduğunu da belirtmektedir (1972 :13).

Program Geliştirme

Bireyin bilişsel, duyuşsal, psiko - motor gelişimi ile ilgili olarak öğretim programlarının, öğrenen bireyin eğitsel çevresi ile uyumlu olması gerekmektedir. Bu eğitsel çevre şartlarının öğretime yansması ve öğretimin şekillenmesini sağlaması program geliştirme adı altında açıklanmaktadır. Nitekim Tyler; program geliştirme sürecini, hedeflerin saptanmasını, öğrenme yaşantılarının düzenlenmesini ve hedeflerin ne derece gerçekleştiğini ortaya koyacak değerlendirme çalışmalarını içine alan dairesel bir etkileşim olarak görmüştür (1950:1-2).

Taba, bir programda bulunması gereken unsurları, dersin özel hedefleri, konu alanı, öğrenme yaşantıları ve değerlendirme olarak sıralamıştır (1962 :10).

Variş ise, programların yapısını birbiri ile dayanışma halinde olan şu boyutlara ayırmıştır (1988:20):

1. Programların geliştirileceği kurumun amaç ve işlevleri
2. Programın genel amaçları
3. Programın kimlere verileceği
4. Programın ne zaman verileceği
5. Öğretim mekanı
6. Öğretim alanı
7. Davranışsal amaçlar
8. Giriş davranışlarının saptanması
9. İçerik ve etkinlikler
10. Öğretim elemanlarının seçiminde kriterler
11. Süre; ayrıntılı zamanlama
12. Uygulanacak yöntemler
13. Kullanılacak öğretim araçları
14. Destek faaliyetler
15. Sosyal faaliyetler

16. Maliyet - yarar

17. Değerlendirme

18. Geliştirme programı

Varış, ayrıca program geliştirilirken ve değerlendirilirken tüm bu boyutların da gözlenmesinin gerekliliğini vurgulamıştır (1988:23).

Program Değerlendirme

Program geliştirmenin tüm tanımlarında görüldüğü üzere değerlendirme boyutu önemle vurgulanmış ve program geliştirmenin değerlendirme olmadan tamamlanamayacağı görüşü belirtilmiştir. Çünkü bir program öğrenme- öğretme süreçlerine ne kadar bağlı kalınarak hazırlırsa hazırlansın, programın uygulanacağı her grup, farklı özellikler gösterteceğinden değerlendirme ile programın işlerliği her uygulamada yeniden belirlenmelidir. Nitekim bir programın, bireyin, kurumun ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için, sürekli gözden geçirilmesi yani değerlendirilmesi gerekmektedir. Uygulamadaki öğretim programının herhangi bir boyutundaki değişimin programı ve program uygulamalarını nasıl etkilediğinin araştırılması gereklidir ki bu işi program değerlendirme araştırmaları yerine getirmektedir. Programın niteliği hakkında geri bildirim sağlayan ve eğitim hizmetinin kalitesini arttırmayı amaçlayan program geliştirme sürecinin önemli bir ögesi olan program değerlendirmenin önemini vurgulayan Tyler, değerlendirmenin fonksiyonlarını şöyle sıralamıştır (1950:80-81):

1. Eğitim kurumlarının periyodik yoklanması
2. Denencelerin geçerliliğinin yoklanması
3. Öğrenciye rehberlikte esas olan bilgilerin elde edilmesi
4. Eğitim kurumu mensupları için psikolojik güven sağlanması .
5. Halkla temasta kullanılabilecek güvenilir esasların sağlanması.

Bu doğrultuda Ertürk değerlendirmenin beş iş görüşünü şöyle sıralamıştır (1972:110).

1. Değerlendirme sayıltıları, hedefleri, şartları, yaşantıları kontrol ederek, mevcut eğitim ve öğretim faaliyetlerinin düzelmesine yardım eder.

2. Değerlendirme ancak bazı hedeflere göre yapılabileceğinden, değerlendirme etkinliklerini yerine getirmek eğitimcileri, eğitim hedeflerini, daha ileri düzeyde sınıflamaya ve tanımlamaya yani işe vuruklaştırmaya yarar.

3. Öğrencilerin öğrenme faaliyetlerinde nelere önem verecekleri, nasıl ve ne üzerinde sınava tabi tutulacaklarına bağlı olduğundan ve değerlendirme işlem yolları da sınavları içerdiğinden, değerlendirme süreci öğrenciyi daha ileriye götürmeye doğru güdüler.

4. Değerlendirme süreci içinde her öğrenci hakkında elde edilebilecek bilgi rehberlik amaçları için kullanılır.

5. Değerlendirme ayrıca öğrencilere, öğretmenlere ve diğer eğitimcilere işlerinin ve eserlerinin gerçekçi bir tablosunu çizmek suretiyle de yardımcı olur. Bu gerçekçi tablo eğitimcilere hem kendini tanıyıp değerlendirme, hem de okul hakkında ilgili kimseleri aydınlatma amaçlarına hizmet edecek şekilde kullanılabilir.

Program geliştirmede olduğu gibi program değerlendirmede de önce amaçlar belirlenmelidir. Nitekim Scriven, program değerlendirme kavramını, eğitimde kullanım amaçlarına göre; Biçimlendirici Değerlendirme ve Toplam Değerlendirme olarak ikiye ayırmaktadır (Saylor ve Diğerleri, 1981:371).

Buna karşın Tekin (1979:25-28), Turgut (1981:217), Ertürk (1972:111) program değerlendirmeyi yönelik olduğu amaçlar bakımından üçe ayırmaktadırlar.

1. Tanıma ve Yerleştirmeye Yönelik Değerlendirme;

Burada amaç öğrenciyi mevcut davranışları yönünden tanımak ve bu davranışları uygun programa yerleştirmektir.

2. Biçimlendirme Yönelik Değerlendirme;

Amaç öğrencilerin öğrenme hızlarını, güçlüklerini, yetersizliklerini ve hatalarını saptayarak bu konularda önlemler almaktır.

3. Durum Muhasebesine Yönelik Değerlendirme;

Amaç öğrencilerin yetiştirme düzeyleri ile programın yetiştirme gücü hakkında veriler toplayıp bu verilere göre hareket etmektir.

Program değerlendirmede amacın ne olması gerektiği konusunda da çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Örneğin Tyler değerlendirmeyi, öğrencilerin belirlenmiş hedeflere, istedik davranışlara ulaşp ulaşmadıklarının ortaya çıkarılması olarak

açıklamaktadır. Buna göre değerlendirme, öğretimin sonunda, yapılan iş hakkında bir değer yargısına ulaşma anlamına gelmektedir (Bilen,1975:17)

Özçelik değerlendirmeyi öğrenmelerin ve öğretimin değerlendirilmesi olarak iki başlık altında toplamaktadır. Öğrenmenin değerlendirilmesinin amacı tanıma ve yerleştirme olarak belirtilirken, öğretimin değerlendirilmesinin amacı da programın işe yararlık sağlamlık derecesi ile sağlanan öğretim hizmetinin etkililik ve yeterlilik derecesinin ortaya konması olarak belirtmiştir (1992:37)

Ar ve Baykul ise program değerlendirmenin amaçlarını, programın sağlamlığını yani hedef davranışlarının tutarlılığı, bunlara ulaşılabilirlik durumu ve öğretim hizmetinin etkililiğinin ölçme değerlendirme sistemini değerlendirilmesi olarak yani programda belirtilen öğretim etkinliklerinin davranışları gerçekleştirme derecesi olarak belirtmişlerdir (1983 :93-97).

Program değerlendirmenin amaçlarında söz konusu olan bu farklılık program değerlendirme yaklaşımlarında da farklılığı beraberinde getirmektedir.

Cohen, öğretim programlarının hazırlanması sırasındaki değerlendirmelere “yansıtıcı (reflective) değerlendirme”, deneme öğretimi süresince yapılan değerlendirmelere “biçimlendirici (formative) değerlendirme”, deneme öğretimi sonundaki değerlendirmelere de“toplam”(summative) değerlendirme adını vermektedir (Turgut,1981:217).

Astin ve Panos program değerlendirme araştırmalarına sistem analizi yöntemiyle yaklaşarak program değerlendirmenin girdiler, işlemler, çıktılara ait verilerin toplanması ve analiz edilmesiyle gerçekleşeceğini ileri sürmektedirler. Astin ve Panos dayandığı gözlem ve ölçmeler bakımından, beş tür program değerlendirme yaklaşımından söz etmektedirler (Aydın,1984:6). Bunlar:

1. Eğitim işlemlerinin gözlenmesi ve betimlenmesiyle yapılan değerlendirme:

Bu tür değerlendirmelerde öğretim etkinliklerinin betimlenmesi söz konusudur. Ancak, eğitim işlemlerinin değerlendirilmesinde ölçüt belli değildir. Bu nedenle elde edilecek sonuçların objektif esaslara dayanması söz konusu değildir.

2. Eğitim çıktılarının ölçülmesiyle yapılan değerlendirme:

Öğretim sonunda yapılan ölçmeye dayanmaktadır. Bu yaklaşımın en önemli sakıncası, program dışı etkenlerle gerçekleşmiş öğrenmeleri, programın ürünü gibi gösterebilmesidir.

3. İşlemler ve çıktıların ölçülmesiyle yapılan değerlendirme:

Bu yaklaşımın ilk iki yaklaşıma göre daha çok bilgi sağlayıcıdır. Bunun yanında girişteki davranışları ölçmemektedir. Bu da önceki öğrenmeleri programın ürünü gibi göstermeye neden olabilmektedir.

4. Girdilerin ve çıktıların ölçülmesiyle yapılan değerlendirme:

Bu yaklaşıma göre giriş davranışları ile çıkış davranışları arasındaki farka bakılır. Bu fark programın etkililik derecesi hakkında karar vermeyi sağlar. Bu yaklaşımın en önemli sakıncası da program dışı etkenlerin ürüne katkısını ayırma güçlüğüdür.

5. Girdilerin, işlemlerin, çıktıların ölçülmesiyle yapılan değerlendirme:

Bu değerlendirme yaklaşımı öncekilerin bir karması durumundadır. Girdi olarak ilgili programa gelen öğrencilerin özelliklerinin ölçülmesi söz konusudur. İşlemler her türlü öğretim etkinliklerini kapsamaktadır. Çıktılar ise, programın hedefleriyle tutarlı öğrenme ürünlerinin ölçülmesiyle açıklanmaktadır (Aydın,1984:8).

Astin ve Panos'un değerlendirme yaklaşımını da içine alan ve onlardan biraz daha kapsamlı bir program değerlendirme yaklaşımı görüşünü Ertürk (1972:8) ortaya koymaktadır. Bu görüş program tasarısına, ortama, başarıya, erişiye, öğrenmeye ve ürünlere bakarak değerlendirme olmak üzere altı tür yaklaşımı kapsamaktadır.

1. Program tasarısına bakarak değerlendirme:

Bu yaklaşım, program tasarısının, program geliştirme esaslarına uygun olarak yapılıp yapılmadığının belirlenmesi söz konusudur. Bu doğrultuda tasarı kapsamının ayrıntılı olarak inceleniyor olması bu yaklaşımın program değerlendirmeden çok, tasarı değerlendirmesi olduğunu akla getirmektedir. Bu nedenle tasarı değerlendirmesi program değerlendirme açısından yetersiz kabul edilmektedir.

2. Ortama bakarak değerlendirme:

Öğrenme bireyin kendi yaşantıları yoluyla gerçekleşir. Öğrenme olayının gerçekleşmesinde bireyin çevresi de önemli bir yere sahiptir. Çevre öğrenmede

bireyi teşvik edici, öğrenmeyi kolaylaştırıcı bir rol oynamaktadır. Öğrenmede dış koşulları oluşturan öğretmen, diğer öğrenciler, görsel- işitsel araçlar, öğretim yöntemleri, pekiştireçler, dönüt ve düzeltme gibi öğelerin değerlendirilmesi, programın yetersiz kaldığı durumlarda karar veren kişiye önemli sayılabilecek ipuçları vermesi bakımından önem taşır. Ancak her öğrencinin özgün koşullarına göre farklılık söz konusu oluşacağından, bu yaklaşımda program değerlendirmede tek başına yeterli görülmemektedir (Aydın,1984:9).

3. Başarıya bakarak değerlendirme:

Öğrenci başarısına bakılarak yapılan bu değerlendirme yaklaşımı program öğelerine ve eğitim sürecinin ayrıntılarına inmediği için, ayrıca program dışı etkenleri kontrol etmediği için program değerlendirme açısından sınırlı bulunmaktadır. Bu yaklaşım yalnızca “girişte hiçbir öğrencide bulunmadığından ve öğretim dışı etkinliklerle kazanılmayacağından emin olunan davranışları kapsayan program değerlendirmelerinde” kullanılır (Keyvan,1991:18-19).

4. Erişiyeye Bakarak Değerlendirme:

Bu yaklaşımın temelinde, belli bir programa girmesi tasarlanan öğrencinin programa girişteki davranışları ile programdan çıkıştaki davranışları arasında hedeflerle tutarlı farkın olup olmadığının saptanmasıdır. Erişiyeyi belirlemek, programın yetiştirme gücü hakkında bilgi verebilir. Bu bilginin bulunması, öğrenciye programda girişte ve çıkışta , ön ve son testlerin aralarındaki fark ile programın etkililiğini söylemek zordur. Çünkü program dışı etkinliklerin katkıları bu tür değerlendirmelerde belirlenmesi güçtür. Elde edilen ürünün tamamı programın etkisi ile oluşmuş olduğu söylenemez.

5. Öğrenmeye Bakarak Değerlendirme:

Bu değerlendirmede programla ilgili özelliklerin öğrencilerin öğrenme düzeylerinden çıkarılması, belirlenmesi söz konusudur. Ancak bu yaklaşımda, öğrenmeyi etkileyen diğer faktörler kontrol edilemediği için, tek başına yeterli görülmemektedir.

6. Ürüne Bakarak Değerlendirme:

Bu değerlendirme yaklaşımı, tüm değerlendirme türlerinin bir karması durumundadır. Ürüne ve yan ürünlere bakarak değerlendirme yaklaşımı, öğrencilerin

programa girişteki davranışları ile programdan çıkışları davranışları arasındaki amaçlarla tutarlı farkı belirlemek yanında, öğrenmelerin ve etkileşimlerin öğretim programına uygun olarak gerçekleşip gerçekleşmediğine bakma olanağı vermektedir. Temelde öğrenme ürünlerinin belirlendiği bu yaklaşım, program tasarısı, öğrenme ortamı, program kapsamı öğrenmelerin belirlenmesi ile birlikte ele alındığında, programın etkili olup olmadığını, işleyen işlemeyen ya da ters işleyen yanları hakkında yargıya varma olanağı sağlamaktadır. Yönelmiş olduğu maksat bakımından birbirinden farklı olan bu değerlendirme etkinlikleri ya da işlemleri, öğrenci, öğretmen, öğretim ve programa ilişkin kararların verilmesinde bir çok bakımlardan birbirini destekleyici ve tamamlayıcı niteliktedirler (Ertürk, 1972:114).

Program, ne kadar mükemmel şekilde hazırlanmış olursa olsun, gerçek, uygulama alanında ortaya çıkabilir. Bu nedenle tüm programlar bir pilot uygulama ile ile denemeye tabi tutulmalıdır. Bu deneme sonucunda programda söz konusu olabilecek aksaklıklar düzeltilmelidir. Bu düzeltmeden sonra dahi bir program için iyi iyi olduğuna karar verilmesi mümkün değildir. Çünkü programın uygulama koşulları sürekli değişkenlik göstermektedir. İşte bu nedenle program sürekli gözden geçirilerek şartlara uyumlu hale getirilmelidir.

Program Değerlendirmede Kullanılan Araştırma Türleri

Uygulayıcılar tarafından çoğunlukla uygulamadaki bir öğretim programının eksik yanlarının olduğu dile getirilir. Bu düşünce ve sözler bir araştırmaya dayanmıyorsa bilimsel bir geçerliliği yok anlamına gelir. Nitekim eğitimle ilgili bir sorunun çözümünde diğer tüm alanlarda olduğu gibi bilimsel yani geçerli, güvenilir araştırma sonuçlarına gereksinim vardır. Konu hakkında bir karara varılmadan önce konu ile ilgili bilimsel yöntemlerle verilerin toplanması, analizi, yorumlanması ve değerlendirilmesi yapılmalıdır. Eğitim araştırmaları için uygun araştırma yöntemleri seçilmeli ve kullanılmalıdır.

Gürkan (1994:58) eğitim alanında kullanılan araştırmaları temel ve uygulamalı araştırmalar olmak üzere iki grupta toplamaktadır. Temel araştırmalar kurumsal bilgi üretmek amacıyla yapılır ve uygulamada karşılaşılan sorunların çözümü ile ilgilenmek yerine kuram geliştirmeye çalışır. Temel araştırmalar bilim ve teknolojinin gelişmesine hizmet eder. Temel araştırmalarda asıl amaç bilim ve teknolojinin gelişmesidir.

Uygulamalı araştırmalar temel araştırma sonuçlarından hareketle bilimsel gelişme sonuçlarının insanların yararına sunulması için yeni sonuçların elde edilmesi amacıyla yapılır. Uygulamalı araştırmalarda amaç, uygulamayı gerçekleştirmek yani daha iyi hale getirmektir. Uygulamalı araştırmalarda uygulamada ortaya çıkabilecek sorunlar için çözüm yolları üretilir ancak bu çözüm yolları benzer durumlara genellenemez.

Varış ve arkadaşlarına göre eğitimde kullanılan bir diğeri araştırma şekli ise Araştırma - Geliştirme (AR-GE) araştırmasıdır (1994:60). Bu araştırmalar, temel araştırmalar sonucu ortaya konmuş bilgi ve kuramların uygulamak denenmesi amacıyla yapılan araştırmalardır.

Eğitim alanında kullanılan bir diğeri araştırma türü ise, Aksiyon araştırmasıdır. Aksiyon araştırması, uygulamanın geliştirilmesi için uygulamadan sorumlu alanlarla, uygulamaya katılanların birlikte yaptığı araştırmalardır. Aksiyon araştırmalarında okullarda ortaya ıkmuş olan sorunlarla ilgili bütün ilgili kişilerin ve araştırmacının katılımı ile çözüm aranırken, varılan sonuçlar sadece araştırılan durum için geçerli olur. Aksiyon araştırmaları özellikle program geliştirme alanında mevcut programın geliştirilmesine uygun bir araştırma şekli olup, uygulamanın geliştirilmesine yardımcı olur.

Eğitimde bir konuda karar vermeden önce o konunun araştırılması gereklidir. Uygun araştırma yöntemlerinin kullanıldığı araştırmalar sayesinde hem eğitimle ilgili sorunlara çözümler bulunurken hem de program uygulamaları ve program hakkında değerlendirmeler de yapılabilir. Değerlendirmede temel amaç değer biçmektir yani ölçüm sonuçlarının bir ölçütle karşılaştırılarak sonuçlardan anlam çıkarılmasıdır.

Değerlendirme işleminin eğitimde genel olarak;

1. Öğrenen bireyin başarısını değerlendirme
2. Öğretim programının etkililiğini değerlendirme

olmak üzere iki grupta toplanabilir.

Değerlendirmenin en iyi bilinen kullanımı çeşitli test ve uzun-kısa cevaplı sorular yardımı ile programa katılan öğrencilerin öğrenip, öğrenmediğini belirlemek, böylelikle öğrencinin bireysel gelişimini saptamak, aynı yaş grubundaki öğrencileri birbirleri ile kıyaslamak ve öğrenmeler sonucunda istendik davranış değişikliğini

ortaya çıkıp çıkmadığını belirlemektir. Öğrenci başarısını belirlemeye yönelik bu değerlendirmeler okullarda öğretmenler ve bazı kurumlar tarafından yapılmaktadır.

Değerlendirme kavramının diğer bir kullanımı ise, yeni hazırlanan veya uygulanmakta olan bir öğretim programının yeterli olup olmadığına karar vermeye yardımcı olacak verilerin toplanması ve programın etkililiğinin belirlenmesidir. Varış'ın da belirttiği gibi program değerlendirme ile yürürlükte bulunan bir programı daha yeterli hale getirmek için önce o programın etkinliğinin incelenmesi gerekir. Bu etkinliğin incelenmesinde geliştirilen programın ait olduğu kurumun fonksiyonu, amaçları incelenir. Bu amaçların gerçekleşme derecesi değerlendirilir (1988: 251)

Program değerlendirme araştırmaları, eğitim hizmetlerinin kalitesini arttırmayı amaçlamaktadır. Eğitim hizmetinin kalitesinin artırılması için öncelikle programın uygulamadaki durumunun bilinmesi gerekir. Programın uygulamadaki durumunun değerlendirmesi için kurum ve program amaçlarından oluşan kriterlere ihtiyaç vardır. Program değerlendirme işlemi, ya yeni hazırlanan ve denenmekte olan bir programın uygulanması ve deneme uygulamasından alınan sonuçlardan hareketle geliştirilerek uygulamaya konulması, ya da daha önce hazırlanarak uygulamaya konulmuş olan bir programın etkili olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılır. Program değerlendirme çalışması sonucunda, değerlendirilen programın, elde edilen sonuçlara göre geliştirilmesi veya düzeltilmesine yönelik önerilerin ortaya konulması beklenir.

Değerlendirme araştırmalarının temel işlevi, herhangi bir sistemde, sistemi belirleyen model ile sistemin işleyişini etkileyen faktörlerin, amacı ne derece gerçekleştirilebildiğinin saptanmasıdır. Örneğin eğitim sisteminde uygulamaya konulan bir programı ve programın uygulanmasındaki yöntemi değerlendirmek üzere yapılan araştırmalar, değerlendirme araştırmaları olarak nitelendirilebilir (Arseven, 1993: 27).

Erden (1993:42-56) program değerlendirmede kullanılan araştırma yöntemlerini;

1. Deneysel Yöntem,
2. Survey Yöntem,
3. Gözlem Yöntemi,
4. Tarihi Yöntem ,

olarak dört başlık altında toplamaktadır. Ancak program değerlendirmede kullanılan araştırma yöntemlerinin;

1. Deneysel Yöntem,
2. Survey Yöntem,
3. Tarihi Yöntem,

gibi üç grupta toplanması ve gözlemin bir araştırma yönteminde çok, veri toplama tekniği olarak ele alınması daha uygun olacaktır. Çünkü gözlem, deneysel yöntem ve Survey yönteminde veri toplama amacıyla yaygın olarak kullanılan bir tekniktir.

Bu araştırma yöntemlerinden biri veya birkaçı bir program değerlendirme araştırmasında birlikte kullanılabilir.

1. Deneysel Yöntem

Eğitim programlarının değerlendirilmesinde deneysel yöntem genellikle ürünün, erişimin ve öğretim yöntemlerinin değerlendirilmesinde kullanılır (Erden; 1993: 42).

Erden, deneysel yöntemde söz konusu iki değişkene göre, gruplama yaparken; öğretim programını bağımsız değişken; öğrencinin kazandığı bilgi, beceri ve tutumları bağımlı değişken olarak tanımlamıştır. Deneysel yöntemde kullanılacak araştırma desenleri araştırmacı tarafından belirlenir. Eğitimle ilgili araştırmalarda kullanımı zor olan bu araştırma yönteminde veri toplamak üzere gözlem tekniği, test, anket ve çeşitli ölçekler kullanılır.

2. Survey Yöntemi

Olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların mevcut yapı içindeki durumlarının ne olduğunu ortaya koyarak açıklamaya çalışan bir araştırma yöntemidir (Erden;1983:54). Bu araştırma yöntemi ile toplanan veriler toplumdaki çeşitli kesimlerin, çeşitli konularla ilgili istek, eğilim görüş ve değerlerinin ne olduğu açıklanırken, değişkenler arasındaki ilişkinin analizi ve çeşitli dağılımların belirlenmesine ilişkin çalışmalar yapılabilir . Bu araştırma yöntemi ile, uygulanmakta olan öğretim programları ile ilgili olarak öğrencilerin, öğretmenlerin, okul idaresinin, uzmanların ve toplumdaki çeşitli kesimlerin görüşlerinin alınması ve sınıf içi etkileşimin incelenmesi sonucu programlarla ilgili değerlendirmeler yapmak üzere veri toplanır. Survey araştırma yönteminde çoğunlukla anket, görüşme, gözlem tekniği ve çeşitli ölçeklerle veri toplanır .

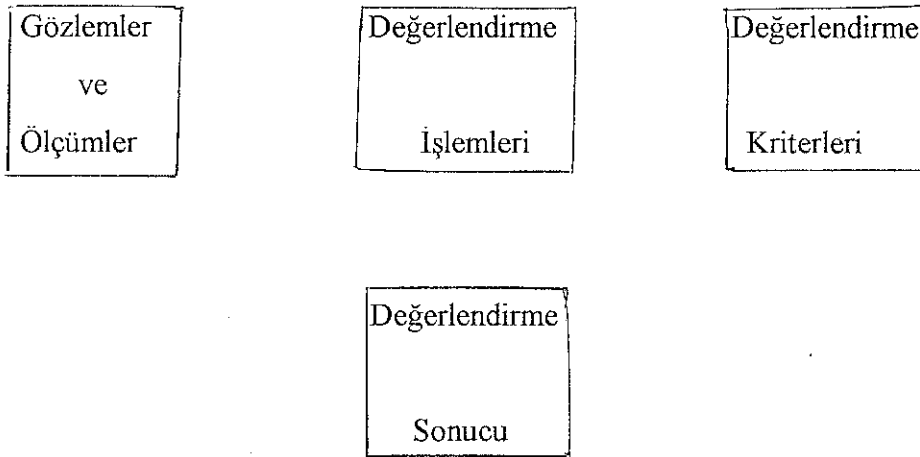
3. Tarihi Yöntem

Bu yöntem araştırılan olayın geçmişteki boyutuyla ilgilenir ve geçmişteki durumunu analiz etmek amacıyla kullanılır. Bu yöntemde veri toplamak için daha çok arşiv tarama ve doküman inceleme yöntemlerinden yararlanılır. Erden (1993:56) bu yöntemin program değerlendirme sürecinde amaçların kapsamın, örgütün değerlendirilmesi sırasında, okul arşivleri, öğrenci kayıtları, öğretmen ve personel kayıtlarının incelenmesi, okuldaki yazışmaların, kitapların ve yazılı dokümanlardan bazı bilgilerin elde edilmesi amacıyla kullanılacağını belirtmiştir.

Program Değerlendirme Sürecinin Planlanması

Bir öğretim programının değerlendirilmesi için, değerlendirme işlemine başlamadan önce değerlendirme sürecinin çok iyi bir şekilde planlanması gerekmektedir.

Turgut (1985: 61) program değerlendirme araştırmalarında kullanılan değerlendirme sürecini ve bir değerlendirme modelini oluşturan boyutlar arasındaki ilişkiyi Şekil 1.1’de görüldüğü gibi açıklamaktadır.

Şekil 1.1 Program Değerlendirme Modeli

Şekil 1.1’de de görüldüğü gibi bir değerlendirme işleminin gerçekleşmesi için değerlendirme kriterleri, gözlem ve ölçümlere ihtiyaç vardır. Turgut (1983:216) bir program değerlendirme çalışması için, o programı niteleyen gözlem veya ölçümlere en az bir ölçüte ihtiyaç olduğunu belirtirken, program hakkındaki değer yargısını

yada değerlendirme sonucunu, ölçümlerin ölçüte vurulması ile varılan yorum olarak nitelendirmektedir. Tekin (1977:13) değerlendirmede kullanılacak ölçütün, değerlendirmenin amacına göre değiştiğini, programın etkili olup olmadığı hakkında bir yargıda bulunurken, kullanılacak ölçütün programın amaçları olması gerektiğini belirtmektedir. Bir program, belirlenen amaçlar gerçekleştiği oranda etkili sayılmalıdır. Amaçların gerçekleşip gerçekleşmediğini, gerçekleştiyse ne derecede gerçekleştiğini anlamak için, öğrenci davranışındaki değişimin yönünün ve miktarının belirlenmesi gereklidir. Beklenen ile gerçekleşenler birbiri ile kıyaslanarak program, öğrenci ve öğretmen hakkında daha geçerli kararlar verilir.

Saylor ve diğerleri (1981:344-347) değerlendirme işleminin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi için değerlendirme sürecini altı ayrı adıma ayırmaktadır;

1. Adım: Elde edilmesi beklenen çıktıların, program taslağının hazırlanması sırasında tahmin edilmesidir. Elde edilecek çıktıların geçerlilik, uygunluk ve gerekliliğinin değerlendirilebilmesi için ürün veya çıktıların standartlarının öğretim programı amaçlarına dayalı olarak tanımlanmış olması gerekmektedir. Öğretim programının gerçek etkilerinin ölçülmesi için, her şeyden önce iyi tanımlanmış amaçlara ihtiyaç vardır. Bir değerlendirmeci programı ya da ürünü değerlendirirken amaçları göz ardı edemez.

2. Adım: Program değerlendirmede diğer bir adım, öğrenci özellikleri, okulun yapısı, toplumun değer ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurularak program girdilerinin belirlenmesidir.

3. Adım: Program değerlendirmede başka bir adım, çıktıların değerlendirilmesi için standart yada ölçütlerin belirlenmesidir.

4. Adım: Çıktılarla ilgili veri toplamak üzere öğrenci başarı, performans ve tutum testleri, sistematik gözlemler, bireysel olarak öğrenci izleme testlerini uygulama ve görüşmelerin yapılmasıdır.

5. Adım: Öğretim programının deseni, program düzenlemeye ilişkin temel kriterler esas alınarak analiz edilmesidir.

6. Adım: Değerlendirmeciler ve öğretim programını planlayanların, topladıkları verilerin değerlendirilmesinin yapılmasıdır.

Bir Programın Bütün Olarak Değerlendirilmesi

Program değerlendirme çalışmaları ile; örgün ve yaygın eğitim programları kapsamındaki öğretim programı, ders programı, faaliyet ve kurs programları ve bireyin mesleki açıdan yetiştirilmesini amaçlayan hizmet içi eğitim programlarının etkili olup olmadığı, planlanan amaçlarına ulaşp ulaşmadığını belirlemek üzere değerlendirmeler yapılır. Program değerlendirme araştırmalarında ideal olan bir programın tamamının değerlendirilmesidir. Ancak bütün bir programın değerlendirmesinin oldukça kapsamlı olması ve uzun alması nedeniyle program değerlendirme araştırmalarında bir programın bütün olarak değerlendirilmesi yerine, programın belli boyutlarının değerlendirildiği veya sistem yaklaşımı açısından konuya bakıldığı zaman çoğunlukla sadece program çıktılarına bakarak programın amaçlarına ulaşma derecesi tespit edilerek değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Bir program bütününe sistem yaklaşımı ile üç ayrı aşamada değerlendirmek mümkündür. Bunlar;

- 1 . Girdi Değerlendirmesi
- 2 . İşlem Değerlendirmesi
- 3 .Çıktı Değerlendirmesi, olarak ifade edilebilir (Saylor ve diğerleri,198:350-361) .

Bir program değerlendirme araştırmasında bütün bir programın değerlendirmesi yapılmayabilir. Değerlendirmeci, neyi değerlendirmeyi amaçlıyor ise, ona göre bir araştırma modeli belirler ve uygular.

1. Girdi Değerlendirmesi:

Öğretim değerlendirilirken öğrenenin tüm eğitsel çevresinin göz önünde bulundurulması gerekir. Bu çevre; okul ile birlikte, okulun dışında öğrenme üzerinde etkili olan ve öğrenim için girdi olarak kabul edilen aile, akran grubu, eğitimle ilgili diğer kurumlar ve iletişim ortamlarıdır.

Program amaçları bir program değerlendirme araştırmasındaki girdilerin belirleyicisidir. Programın amaçları ile öğretim sürecine ilişkin genel kriterler belirlenmiş olur. Bu nedenle bir program değerlendirme araştırmasında amaçların değerlendirilmesi çok önemlidir. Beklenenleri gerçekleştirmesi için amaçların doğru, ulaşılabilir, konuya ve öğrenci seviyesine uygun belirlenmesi gerekir. Ayrıca program amaçları toplumla uyumlu ve değişikliklere açık olmalı yani dönüştürülebilmelidir.

Program değerlendirme amaçlarının her aşamasında program amaçları en önemli değerlendirme kriterlerini oluşturur.

Program amaçlarının değerlendirilmesinde (Saylor ve diğerleri,1981:336), konu uzmanları, eğitim psikologları, eğitim sosyologları ve eğitim yöneticilerinin katıldığı Survey araştırma yöntemi kullanılmalıdır. Veriler birinci kaynaktan toplanmalıdır.

Girdiyi değerlendirme için, kayıt inceleme, görüşme, anket, test ve diğer araçlar ile veri toplanabilmektedir.

2. İşlem Değerlendirme:

İşlem değerlendirme, sınıf içindeki etkileşim süreci ile ilgili olup , öğretim sırasında öğretmenin sınıf içindeki öğretimi planlaması ve yürütmesi, öğrenci tepkileri, öğrencinin sınıf içi öğrenmeleri ile ilgili olarak konuların değerlendirilmesini kapsar. İşlemi değerlendirmek için, video - teyp kullanılması, gözlem formları kullanılması, çeşitli ölçekler ve anketler uygulanması ve görüşmeler yapılması yoluyla veri toplanır.

3. Çıktı Değerlendirmesi:

Bir öğretim programının değerlendirilmesi için, genellikle, yalnız çıktılar dikkate alınarak sonuca varılır. Tyler, çıktılarda ölçülmesi gereken değişkenin, amaçlarla tutarlı öğrenci davranışları olduğuna dikkat çeken araştırmacıdır.

(Turgut,1983:20)

Program sonucu ortaya çıkan öğrenci davranışlarını ölçmek için testler geliştirilir. Ve testler programın uygulanması sonucu öğrenciye uygulanarak programın amaçlarını gerçekleştirmesi ile ilgili değerlendirmeler yapılır. Bu değerlendirmede programdan çıkışta öğrencide belirlenen davranışların program sürecinde kazanıldığı varsayılır. Ancak burada öğrenme üzerinde etkili diğer bir çok dış etkenin varlığı dikkate alınmadığı için ölçümler program hakkında karara varmak için yetersiz kalır.

Program çıktılarının değerlendirilmesi için,

1. Öğrenci başarıları
2. Öğrenci tutumları
3. Öğretmen üzerindeki etkileri

4. Toplumsal etkileri, gibi dört ayrı çıkış tipinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Program sonunda öğrencide oluşması beklenen bilişsel, duyuşsal, psikomotor davranışların tümünün program amaçlarında tanımlanmış olması gereklidir.

Tüm bu çıkış tiplerinin belirlenmesi için, geçerliği ve güvenilirliği olan toplama araçları kullanılmalıdır.

Problem

Tarih öğretmenlerinin, Lise II. sınıf tarih dersi programın içeriğine ilişkin değerlendirmeleri; cinsiyet, yaş, mezun olunan okul, kıdem ve lise II tarih dersini okutma deneyimi değişkenleri açısından anlamlı farklılıklar göstermekte midir ?

Alt Problemler

1. Tarih öğretmenlerinin, Lise II tarih programı hakkındaki değerlendirmeleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir?
2. Tarih öğretmenlerinin, Lise II tarih programı ile ilgili değerlendirmeleri yaşlarına göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir ?
3. Tarih öğretmenlerinin, Lise II tarih programı hakkındaki değerlendirmeleri mezun oldukları okullara göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir ?
4. Tarih öğretmenlerinin, Lise II tarih programı hakkındaki değerlendirmeleri mesleki kıdemlerine göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir ?
5. Tarih öğretmenlerinin, Lise II tarih programı hakkındaki değerlendirmeleri Lise II tarih dersini okutma deneyimine göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Lise II tarih programının, program amaçları, amaçlarla konular arası uyum, programa ayrılan süre, programın öğrenci beklentilerine cevap verme yeterliği, programın sınıf dışı çalışmalara yöneltme yeterliği, öğretmen yeterliği, kullanılan materyallerin yeterliği alt boyutlarına ilişkin öğretmen görüşlerinden yararlanarak, programın tarih dersinin amaçlarını gerçekleştirmede ne derece yeterli olduğunu belirlemektir.

Araştırmanın Önemi

Tarih dersi öğrenme öğretme süreçlerinin, program boyutundaki aksaklıklarını ortadan kaldırmaya yönelik katkı yapmak böylelikle; kısa vade de tarih dersinin, uzun vade de ise, Türk Milli Eğitimi'nin amaçlarını gerçekleştirmesine yardımcı olmaktadır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma 1998-1999 öğretim yılı, İzmir ili metropol ilçeleri, resmi- düz liselerinde bulunan tarih öğretmenlerinin program değerlendirme anketine verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

Sayıtlar

Araştırma sırasında tarih öğretmenleri ölçeğe içtenlikle yanıt vermişlerdir.

Tanımlar

Alan Bilgisi: Öğretmenlerin tarih dersine ilişkin bilgileri.

Ders Programı: Öğretim programlarında yer alan "bilgi kategorilerinin, disiplinlerin" ve faaliyet alanlarının, eğitim amaçları ile ilişkili olan özel amaçlarını gerçekleştirmeleri için öğretim ilkelerini, konuların alt kategorilerini ve değerlendirme esaslarını içeren ve eğitim öğretim programlarındaki esasları öğrenci davranışına dönüştüren programdır (Varış,1983:193).

Eğitim Programı: Bir eğitim programının, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, milli eğitimin ve kurumun amaçlarını gerçekleştirmesine dönük tüm faaliyetleri kapsar (Varış,1988:18).

Eğitimde Program Geliştirme: Gerek okul içinde gerekse okul dışında milli eğitimin ve okulun amaçlarını etkinlikle geliştirmek ve gerçekleştirmek üzere düzenlenen muhteva ve faaliyetlerin, uygun yöntem, teknik, araç gereç ve zamanlama süreçleri ile araştırma yaklaşımı ile gerçekleştirmesine yönelik, sürekli, kapsamlı ve koordineli çalışmaların tümüdür (Varış,1983:193).

Öğretim Programı: Belli bilgi kategorilerinden oluşan ve bir kısım okullarda beceriye, uygulamaya ağırlık tanıyan, bilgi ve becerilerin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına dönük bir programdır (Varış,1988:18).

Ölçme: Belli bir nesnenin ya da nesnelerin belli bir özelliğe sahip olup olmadığının, sahipse sahip oluş derecesinin gözlenip gözlem sonuçlarının sembollerle ve özellikle sayı sembolleri ile ifade edilmesidir. (Tekin,1977:15).

*Program Değerlendirme:*Uygulanmakta olan bir programın etkililiğini belirlemek amacıyla, program geliştirme ile ilgili bütün canlı ve cansız eylemlerinin değerlendirilmesidir.

Sınıf Dışı Çalışmalar: Dersler için ayrılan saatlerin dışında yapılan ödev, araştırma, gözlem, deney, proje gibi dersteki öğrenmeleri destekleyen çalışmalardır.

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde program geliştirme ve değerlendirme ile ilgili bazı araştırma bulgularına yer verilmektedir.

Türkiye’de program değerlendirme çalışmaları 1950’li yıllarda deneme okullarında uygulamaya konulan deneme programlarının değerlendirilmesi ile başlamıştır. Program değerlendirme çalışmalarının ilki, 1948 İlkokul programındaki başta Fen ve Sosyal olmak üzere bazı derslerin 1955-1957 yıllarında Bolu ve İstanbul illerindeki birkaç ilkokulda denenmesi amacıyla yürütülen deneme çalışmalarının değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmalardır. (Kılıççı, 1975) Yine benzer bir çalışma 1954-1955 öğretim yılında İstanbul Kız lisesinin ortaokul kısmında öğrenime başlayan öğrencilerle başka bir okulda öğrenime başlayan öğrencilerin programın deneme süresi boyunca bilişsel gelişmelerinin izlenerek karşılaştırılması yoluyla program değerlendirilmeye çalışılmıştır (Varış,1988:64-65).

1958-1959 öğretim yılında İstanbul Atatürk Lisesi, lise kısmında deneme programı kapsamında öğrenime başlayan öğrencilerle, normal lise programına devam eden öğrencilerin programa girişte ve programdan çıkışta sahip oldukları bilişsel düzeyler tespit edilerek program hakkında karar verilmiştir (Varış,1988:64-65).

Tüm bu çalışmalarda program tüm boyutları ile değil sadece öğrenci başarısına değerlendirilmiştir. Bu çalışmalar Milli Eğitim tarafından belli programların denenerek geliştirilmesi ve daha sonra yaygınlaştırılması amacıyla yapılmış olmasına rağmen deneme programının bütün boyutları değerlendirilmediği için bu çalışmalar tam bir program değerlendirme çalışması olarak kabul edilmemektedir. 1967-1980 yılları arasında Tübitak ile Milli Eğitim Bakanlığı’nın birlikte yürüttükleri proje çalışmaları ile Fen programlarının değerlendirme ve geliştirme çalışmaları sürdürülmüştür. Sonuçları uygulamaya yansıtılan bu kapsamlı çalışmaların 1975 yılından itibaren üniversitelerdeki bir dersin öğretim yönteminin, öğrenci başarısının veya programın bir boyutunun değerlendirilmesi şeklinde gerçekleşen program değerlendirme

çalışmalarının izlediği görülmektedir. Türkiye’de yapılmış olan bu program değerlendirme araştırmalarına bakacak olursak;

Demirtaş (1970) “Köy Enstitüleri 1943 Öğretim Programı ve Değerlendirmesi” konulu doktora tez çalışmasında, program değerlendirme araştırma yöntemlerinden tarihi araştırma yöntemini kullanarak köy enstitüleri öğretim programını; amaç,kapsam ve uygulama koşullarıyla bir bütün olarak değerlendirmiştir. 1943 Köy Enstitülerinin öğretim programlarının amaçları, öğretim yaşantılarının seçilmesi, yaşantıların öğrencilere mal edilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve değerlendirme sistemi ile ilgili boyutların değerlendirilmesi için yazılı kaynaklar taranmış ve kaynak kişilerin görüşleri alınmıştır. Araştırma sonunda Köy Enstitüleri 1943 programı, uygulama şartları da göz önüne alındığında birçok yönü ile olumlu olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme araştırması konusunun orijinalliğinin yanı sıra, Tarihi Araştırma Yöntemi’nin program değerlendirme araştırmasında kullanılması açısından da orijinallik göstermektedir.

Peser (1974) “Hacettepe Üniversitesi’nde Okutulmakta Olan Eğitim Sosyolojisi Kursunun Etkililik Derecesi” ni belirlemek üzere doktora tez çalışması yapmıştır. Peser yaptığı bu değerlendirme araştırmasında, sosyoloji ders programının bilişsel alandaki amaçlarına ulaşip ulaşmadığını belirlemek üzere, sosyoloji dersinin başladığı ilk haftada derse katılan öğrencilere ön-test uygulamış, aynı testi sosyoloji dersinin tamamlanmasından sonra son-test olarak uygulamıştır. Yalnızca bir ders programının amaçlarına ulaşma derecesini belirlemek için yapılan araştırma temelde ön-test son-test şeklinde desenlendirilmiştir. Ancak, araştırmacı süreçle ilgili veri toplamak için sosyoloji dersinin uygulamalarını da izlemiştir. Yapılan ön-test son-test sonuçları karşılaştırıldığında ortaya çıkan fark göz önüne alındığında sosyoloji programının etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kısakürek, 1974 yılında “Yüksek Öğretimde Kriterleri Yenileşme Hareketlerinin Program ve Öğretime İlişkin Yanları” konulu doktora tez çalışmasında , yüksek öğretimdeki yenileşme hareketlerini programlar ve öğretim açısından değerlendirmek üzere öğretim elemanı ve öğrenci görüşlerine başvurmuştur. Survey yöntemi uygulanarak konu ile ilgili olan grupların görüşleri alınarak yapılan araştırmada geniş bir kitleden veri toplanarak değerlendirme yapılmıştır.

Demirel, 1979 yılında yaptığı “Orta Öğretimde Yabancı Dil Öğretim Programlarının Değerlendirmesi” konulu doktora tez çalışması ile ortaöğretim seviyesinde M.E.B. bağlı özel Türk ve yabancı okullar ile resmi okullarda uygulanan yabancı dil (İngilizce) öğretiminin mevcut durumunu saptamış ve yabancı dil öğretiminin daha etkili hale getirmek için önerilerde bulunmuştur. Demirel tarafından yapılan değerlendirme araştırmasında, İngilizce öğretimi ile ilgili süreç ve ürünün değerlendirmesini esas alan program değerlendirme modeli uygulanmıştır. Program değerlendirme modelinde belirtilen süreci değerlendirmek için program öğelerine ilişkin bilgi toplamak üzere öğretimi yürüten öğretmen görüş ve önerilerine başvurulurken, ürüne ilişkin değerlendirmeler yapmak üzere öğrencilere iki ayrı başarı testi uygulanmıştır.

Ural (1980), Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu II. Sınıfta okutulan Ölçme ve Değerlendirme Dersi Programı’nı değerlendirmek amacıyla yaptığı doktora tez çalışmasında survey yöntemini kullanmıştır. Bu program değerlendirme çalışmasında, ürüne bakarak program değerlendirme yaklaşımını kullanmıştır. Araştırmada öğrenci başarısını ölçmek için başarı testleri kullanılırken, ayrıca programa ilişkin, program geliştirme ve değerlendirme uzmanları ile öğretmenlerin görüşlerini almak üzere anket uygulanmıştır. Bu çalışmada programa ilişkin mevcut durum saptanmış ve programın geliştirilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Gürkan (1981) “Türkiye’de Okulöncesi Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesi” konulu doktora tez çalışmasında, okulöncesi eğitim programlarını sürece bakarak değerlendirmiştir. Araştırmada okulöncesi eğitim programı yürüten kurumlardaki uygulanan programlar sürecin değerlendirilmesi amacıyla gözlenmiştir. Gözlemler sonucu yapılan değerlendirmeler ışığında okulöncesi eğitim için bir program önerisinde bulunulmuştur. Gürkan’ın bu program değerlendirme çalışmasında program geliştirme sürecindeki araştırma-değerlendirme-geliştirme yaklaşımı uygulanmıştır. Bu öğretim kademesinin programının yeterli olmadığı saptanmış, araştırma sonuçları değerlendirilmiş ve bu değerlendirme sonuçlarından hareketle değerlendirilen program geliştirilmiştir.

Hakan’ın 1981 yılında yaptığı “Akademilerin Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi” konulu doktora tez çalışmasında, Türkiye’de uygulanan beş ayrı

akademi programının değerlendirilmesini yapmak üzere bu akademilerde görev yapan öğretim üyesi ve öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Araştırmada akademilerde uygulanan programlar; öğretim programlarının amaç ve fonksiyonları, akademilerde görev yapan öğretim üyelerinin dağılımı ve nitelikleri, öğrenci nitelikleri okutulan derslerin içerik ve kapsamı, öğretim yöntemleri, öğrenci - öğretim üyesi ilişkileri, öğrenci başarısı, ders kitabı, öğretim araç ve gereçleri ile birlikte program çıktıları ile toplum beklentileri arasındaki uyumuyla ilgili grupların görüş ve önerileri ile uzman kanısına başvurularak değerlendirilmiştir. Hakan'ın çalışmasında, bir programın tüm boyutlarını değerlendirmek için, ilgili grupların ve uzmanların görüşlerini almak üzere anket formları kullanılırken, Alan Araştırması Yöntemi'ne başvurulmuştur. Araştırma ile gruplar tarafından belirtilen bir takım aksaklıklara rağmen Akademilerin Eğitim Programlarının amaçlarını büyük ölçüde gerçekleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Pektaş (1988), "Sözel Olmayan Öğretmen Davranışlarının Öğretime Etkilerinin Değerlendirilmesi" konulu doktora tez çalışmasında, ortaöğretim kurumlarında ders veren öğretmenlerin sözel olmayan öğretmen davranışlarının öğretime olan etkileri değerlendirilmiştir. Veri toplamak için *gözlem formu* ve *sözel olmayan öğretmen davranışları ölçeği* kullanılmıştır. Çalışma sonunda sözel olmayan öğretmen davranışlarının, sözel öğretmen davranışları kadar öğretime etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Programın bir boyutunu oluşturan öğretmenlerin sözel olmayan davranışlarının öğretime etkisini değerlendiren çalışma, araştırma konusu açısından orijinallik göstermektedir.

Türkoğlu (1988) "Eğitim Yüksekokulları Programı Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar" adlı çalışmasında, eğitim yüksekokullarında görevli öğretim elemanlarının ve öğrencilerin program uygulamalarında karşılaştıkları sorunları belirlemek ve uygulamayı değerlendirmek amacıyla bir program değerlendirme araştırması yapmıştır. Araştırmada *anket tekniği* ve *tarama yöntemi* kullanarak veri toplanmıştır. Öğrenci ve öğretim elemanlarının görüşlerini almak için iki ayrı anket formu kullanılmış ve eğitim yüksek okulları programı öğretim elemanı ve öğrenci görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmiştir.

Babadoğan (1989) "Kamu Kesimindeki Hizmet-içi Eğitim Programının Etkinliğinin Değerlendirilmesi" konulu yüksek lisans tez çalışmasında, *Survey*

Araştırma Yöntemi'ni kullanarak, Türkiye'deki kamu kurum ve kuruluşlarında yürütülen hizmet içi programlarının etkinliğini değerlendirmiştir. Program değerlendirmek üzere uzman kanısının esas alındığı çalışmada, eğitim yönetici ve uzmanlarının görüşlerinin alınması için, veri toplama aracı olarak *anket* kullanılmıştır. Araştırma ile kamu kesiminde verilen hizmet-içi eğitimin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sözer (1989) "Türk Üniversitelerinde Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Öğretmenlik Davranışı Kazandırma Yönünden Etkililiği" konulu doktora tez çalışmasında *Betimsel* araştırma yöntemini kullanmıştır. Araştırmada, Eğitim Fakültesi öğrencileri ile Öğretmenlik Sertifikası programına katılan öğrencilerin davranışları üzerinde, katıldıkları programların öğretmenlik davranışları kazandırma yönünden farklılık yaratıp yaratmadığını ve öğretmen yetiştirmede uygulanan iki ayrı sistemin öğretmenlik davranışı kazandırma yönünden etkililiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma için veri toplamak üzere uzman görüşleri alınmış, *Test* ve *Anket* tekniğinden yararlanılarak Eğitim Fakültesi 4. Sınıf öğrencileri ile Öğretmenlik Sertifikası Programına katılan öğrencilerin program sonunda kazandıkları bilişsel alandaki öğretmenlik davranışları değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmenlik davranışı kazandırma yönünden eğitim fakültelerinin öğretmenlik sertifikası programına göre daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sümer 1990 yılında yaptığı yüksek lisans tez çalışması ile "Ortaöğretimde Biyoloji Programlarının Değerlendirilmesi" başlığı altında öğretim programının bir boyutu olan ders kitaplarının değerlendirmesini yapmıştır. Biyoloji ders kitabını değerlendirmek üzere hazırlanan anketle lise biyoloji öğretmenleri ile üniversitelerde biyoloji dersi okutan öğretim üyelerinden görüş alınmıştır. Bu görüşler doğrultusunda biyoloji ders kitabının yeterli olup olmadığı değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, öğretim programının yalnızca bir boyutu alandaki uzman kişilerin görüşlerinin alındığı *anketle* değerlendirilmektedir. Araştırma sonucunda, ortaöğretimde uygulanan biyoloji programının amaçlarını gerçekleştirmede yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre biyoloji programının alandaki yenilikler ışığında geliştirilme ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir.

Keyvan (1991) Hacettepe Üniversitesi'nde Yönetici Sekreter konumunda bulunan personel için hazırlanmış ve uygulanmış olan " Hizmet İçi Eğitim Programını" değerlendirmek için, "Sekreterlik Hizmet İçi Eğitim Programının Değerlendirilmesi" konulu doktora tez çalışmasında *Survey* Yöntemi'ni kullanmıştır. Bilişsel alandaki öğrenme düzeyini belirlemek üzere *ön-test son-test* yöntemi ile veri toplanırken, öğretim hizmetinin niteliğini belirlemek üzere *gözlem* yapılmıştır. Ayrıca kursiyerlerin hizmet içi eğitimle ilgili görüşlerini almak üzere *anket* uygulanmıştır. Bu araştırma sonucunda sekreterlerin programa giriş davranışları ile programdan çıkış davranışları arasında çıkış davranışları lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna dayanarak sekreterlik hizmet-içi eğitim programının etkili olduğu yani amaçlarına ulaştığı söylenebilir.

Kaya (1994) "İkinci Dil Olarak Türkçe Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi" konulu doktora tez çalışmasında, TÖMER'de, başka ülke insanlarına Türkçe öğretmek için, üç ayrı düzeye yönelik olarak hazırlanan ve uygulanan programları değerlendirmiştir. Çalışmada öğretim programlarının amaçlarını ne derece gerçekleştirdiği ve bu konuda ne gibi sorunların olduğunu saptamak üzere değerlendirmeler yapmıştır. Programların öğrenci davranışları üzerindeki etkisini belirlemek için başarı testi hazırlanmış ve bu testler öğrencilere *ön-test ve son-test* olarak uygulanmıştır. Ayrıca öğrencilerin öğretim dışı öğrenme kaynaklarından ne derece yararlandıklarını belirlemek ve öğrencilerin öğretim programı hakkında görüşlerini almak için iki ayrı *anketle* veri toplanarak program değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, başka ülke insanlarına ikinci dil olarak Türkçe öğretmek için, üç ayrı düzeye yönelik olarak hazırlanan ve uygulanan programların, üç düzeyde de program amaçlarını gerçekleştirdiği belirlenmiştir.

Özdemir (1998) "Toplumsal ve Ekonomik Tarihin Lise Tarih Ders Kitaplarındaki Yeri" konulu yüksek lisans tez çalışmasında lise 1 ve lise 2 tarih programını ders kitapları açısından değerlendirmiştir. Çalışmada, M.E.B. Talim Terbiye Kurulu'nun ortaöğretim için önerdiği, lise 1 ve lise 2 tarih ders kitapları ile seçmeli olarak okutulan çeşitli ders kitapları; konuların dağılımı ve işleniş yönünden incelenmiştir. Araştırma sonunda tarih ders kitaplarında toplumsal ve ekonomik tarihin diğer konulara göre daha yer verildiği saptanmıştır. Yani konu dağılımı açısından programda olduğu gibi programın uzantısı tarih

kitaplarında da bir dengesizlik eşitsizlik söz konusu olduğu ortaya çıkmıştır. Kaynak arama yöntemi ile toplanan verilere dayanarak program değerlendirilmiştir.

Baysal (1978), "Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda Okutulan "Araştırma Yöntem ve Teknikleri" dersinin değerlendirilmesi konulu araştırmasında; program kapsamındaki davranışlar, bilgi, kavrama, uygulama ve diğer basamaklar olmak üzere üç grupta değerlendirilmiştir. Araştırma sonunda bilgi ve kavrama düzeyindeki davranışlara uygulama ve daha üst basamaklara göre daha fazla ulaşıldığı sonucuna varılmıştır. Baysal'ın yapmış olduğu bu araştırma program değerlendirmede erişiyeye bakarak değerlendirmedir.

Bilen' in (1974), "Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda Okutulmakta Olan Ev Yönetimi Dersinin Değerlendirilmesi" konulu araştırmasında, erişiyeye bakarak ürüne dönük yaptığı bir değerlendirmedir. Program kapsamındaki bilişsel, duyuşsal ve devinişsel hedefleri değerlendirme konusu etmiştir. Bilen' in araştırmasında bilişsel erişiy %60, duyuşsal erişiy % 64, devinişsel erişiy % 77 olarak bulmuştur. Bu araştırmada öğrenci davranışlarının ölçülmesinin yanında öğretmenin etkililiği de değerlendirme konusu edilmiştir. Öğretmenin etkililiğini yorumlamada öğrenci başarısına bakılmıştır.

Uçan' in (1982) "Gazi Yüksel Öğretmen Okulu Müzik Bölümü Müzik Alanı Birinci Yıl Programının Değerlendirilmesi" konulu araştırmasında, program değişik boyutlarıyla değerlendirilmiştir. Bu çalışmada önce program tasarısı değerlendirilmiş ve tasarının hazırlanmasında izlenen yaklaşım ve kapsadığı öğeler bakımından program geliştirme esaslarına uygun bulunmuştur. Uçan bu araştırmasında erişiyeye ve başarıya bakarak, dersler arasında aşamalılık ilişkilerini yoklamış ve tasarıyı, değişik boyutlarla ilgili değişkenlerden bir çoğuna yer vererek değerlendirmiştir.

Küçükahmet'in (1981) "Öğretmenlere Yönelik Hizmet-İçi Eğitim Programlarının Etkililiği" konulu araştırmasında, hizmet-İçi eğitim programlarını, amaç, programlara katılma biçimi, öğretici kadro, fiziksel olanaklar, kişiler arası ilişkiler, içerik, öğretim süreçleri ve değerlendirme süreçleri boyutunda ele almış ve bu boyutlarla ilgili olarak öğretmenlerin görüşlerinden yararlanmıştır. Küçükahmet'e göre, ülkemizde öğretmenlere yönelik hizmet-İçi eğitim programları yeterince etkin olarak uygulanmamaktadır. Bu nedenle, mevcut uygulamaların değiştirilerek hizmet-İçi eğitim programlarında, üniversitelerin öğrenci kadrosundan yararlanılmalı, teorik bilgi yerine uygulamaya ve

sorunların çözümüne yönelik bilgi ağırlık taşımali, modern yöntemler kullanılmalı, programların normal süresi üç hafta olmalı, değerlendirme süreçleri üzerinde daha titizlikle durulmalı ön-test ve son-test uygulanmalıdır. Ayrıca başarılı olanlarda ödüllendirilmelidir.

Kaygısız (1982), Türkiye'deki Polis Eğitim Programlarının Değerlendirilmesini içeren bir araştırma yapmıştır. Kaygısız bu araştırmada söz konusu kurumda program araştırması yapılmadığı için düzenlemelerinde bilimsel bulgulardan uzak olduğunu belirtmiştir. Düzenlenen hizmet-içi eğitim programlarında amaç, yöntem, içerik, ve değerlendirme süreçlerinin ihtiyaçları karşılayacak düzeyde bulunmadığını vurgulamıştır. Uygulanan hizmet-içi eğitim programlarının değerlendirilmesinin bilimsel bulgular ışığında yapılmasının gerektiğini ifade etmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, veri çözümleme teknikleri açıklanmıştır.

Araştırma Modeli

Bu araştırma tarama modelinde yürütülmüştür. Örneklemde elde edilen veriler, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile kullanıldığından genel tarama; değişkenler tek tek ele alındığından tekil tarama; öğretmenlerin görüşleri belli biranda alındığından ansal tarama; değişkenler arası ilişkilerin aranmasından dolayı ise ilişkisel tarama türündedir.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, 1997-1998 öğretim yılında İzmir ili metropol alanında bulunan 47 resmi düz lisede çalışan 184 tarih öğretmeninden 172'si oluşturmaktadır.

Araştırma evrenini oluşturan 184 tarih öğretmeninden 12 tanesi rapor, izin ve idari görev nedeni ile araştırmaya katılamamıştır.

Örnekleme giren 172 tarih öğretmenin cinsiyete göre dağılımı Tablo 3. 1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1 Tarih Öğretmenlerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	73	42,4
Erkek	99	57,6
Toplam	172	100

Tarih öğretmenlerinin yaşa göre dağılımı Tablo 3.2'de verilmiştir.

Tablo 3.2 Tarih Öğretmenlerinin Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	N	%
25 ve altı	7	4,1
25 - 45 arası	139	80,8
45 ve üstü	26	15,1
Toplam	172	100

Tablo 3.2 incelendiğinde 25 - 45 arası yaş grubunun , denekler arasında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu durum Milli Eğitim atama sisteminin kıdeme önem veren yapısından kaynaklanmaktadır. En düşük grubu da kıdemi en az olarak değerlendirebilecek olduğumuz 25 ve altı yaş grubu oluşturmaktadır.

Tarih öğretmenlerinin mezun oldukları okullara göre dağılımları Tablo 3.3’de gösterilmektedir.

Tablo 3.3 Tarih Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Okullara Göre Dağılımı

Mezun Olunan Okul	N	%
Eğitim Enstitüsü	38	22,1
Eğitim Fakültesi	67	39
Fen-Edebiyat Fakültesi	48	27,9
Diğer	19	11
Toplam	172	100

Tablo 3.3 incelendiğinde tarih öğretmenlerinin büyük bir bölümünün Eğitim Fakültesi mezunu oldukları görülmektedir. Bunun yanı sıra Eğitim Fakültesi, Eğitim Enstitüsü ve Fen - Edebiyat Fakültesi dışında kalan öğretmenlik formasyonu olmayan bölümlerden mezuniyet oranının azımsanamayacak düzeyde olması dikkat çekicidir.

Tarih öğretmenlerinin mesleki kıdeme göre dağılımı Tablo 3.4’de gösterilmiştir.

Tablo 3.4 Tarih Öğretmenlerinin Mesleki Kıdeme Göre Dağılımı

Mesleki Kıdem	N	%
5 yıldan az	14	8,1
6 - 15 yıl arası	67	39
15 yıldan fazla	91	52,9
Toplam	172	100

Tablo 3.4 incelendiğinde 3. grubun yani mesleki kıdemi 15 yıldan fazla olanların oranının diğerlerine göre önemli bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Deneyimi 5 yıldan az olan tarih öğretmenlerinin ise küçük bir grup oluşturdukları görülmektedir.

Tarih öğretmenlerinin Lise II tarih dersini okutma yönünden dağılımı ise Tablo 3.5’de gösterilmiştir.

Tablo 3.5 Tarih Öğretmenlerinin Lise II Tarih Dersini Okutma Yılı Açısından Dağılımları

Lise 2 Tarih Dersini Okutma Yılı	N	%
3 yıldan az	32	18,6
4 - 10 yıl arası	91	52,9
10 yıldan fazla	49	28,5
Toplam	172	100

Tablo 3.5 incelendiğinde tarih öğretmenlerinin daha çok 4 - 10 yıl arasında Lise tarih dersini okuttukları görülmektedir. Bunun yanı sıra 3 yıldan az ve 10 yıldan fazla gruplarının oranlarının birbirlerine yakın olduğu görülmektedir.

Araştırma Kapsamına Giren Resmi - Düz Liseler

Balçova İlçesi

- a. Balçova Lisesi
- b. Salih Dede Lise

Bornova İlçesi

- a. Cem Bakioğlu Lisesi
- b. Çimentaş Lisesi
- c. Hayrettin Duran Lisesi
- d. Mustafa Kemal Lisesi
- e. Sıdika Rodop Lisesi
- f. Suphi Koyuncuoğlu Lisesi
- g. Süleyman Demirel Lisesi

Buca İlçesi

- a. Betontaş Lisesi
- b. Buca Lisesi
- c. Gürçeşme Lisesi
- d. Hoca Ahmet Yesevi Lisesi
- e. Şirinyer Lisesi

Çiğli İlçesi

- a. Ahmet Adnan Soygun Lisesi
- b. Büyük Çiğli Lisesi
- c. Teğmen Ali Rıza Akıncı Lisesi

Gaziemir İlçesi

- a. Gaziemir Lisesi

Karşıyaka İlçesi

- a. Atakent Lisesi
- b. Bayraklı Lisesi
- c. Behçet Uz Lisesi
- d. Gazi Lisesi
- e. Gümüşpala Lisesi
- f. Havva Özişbakan Lisesi

- g. Karşıyaka Lisesi
- h. Şemikler Lisesi
- ı. Vali Erol Çakır Lisesi

Konak İlçesi

- a. Atatürk Lisesi
- b. Beştepeler Lisesi
- c. Cumhuriyet Lisesi
- d. Eşrefpaşa Lisesi
- e. Ellinci Yıl lisesi
- f. Naci Şensoy Lisesi
- g. Hürriyet Lisesi
- h. İnönü Lisesi
- ı. Kız Lisesi
- i. Karataş Lisesi
- j. Kenan Evren Lisesi
- k. Namık Kemal Lisesi
- l. Selma Yiğitalp Lisesi
- m. Nevzat Ayaz Lisesi
- n. Vecdi Gönül Lisesi
- o. Rüştü Öktem Lisesi
- ö. Salih İşgören Lisesi
- p. İlk Kurşun Lisesi

Narlıdere İlçesi

- a. Seyfi Eraltay Lisesi

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veriler öğretmenlere uygulanan ‘Program Değerlendirme Ölçeği’ ile toplanmıştır.

Bu ölçeğin oluşturulmasında ilk aşamada literatür taranarak konuya ilişkin genel bilgi edinilmiş ve 40 adet tarih öğretmenine tarih programı ile ilgili görüşlerini ifade edebilecekleri açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen yanıtlar üzerinde yapılan çalışmalardan 34 maddeden oluşan

Çok Yeterli (5) ,Oldukça Yeterli (4), Kararsızım (3), Az Yeterli (2), Hiç Yeterli Değil (1) seçenekleri olan 5'li Likert Tipi'nde bir ölçek elde edilmiştir. Bu ölçek aynı gruba tekrar uygulanmıştır. Öğretmenlerin ölçeğe ilişkin eleştirileri değerlendirilmiş ve gerek tarih öğretimi ile ilgili gerekse program değerlendirme ile ilgili uzman görüşleri alınmıştır.

Yapılan faktör analizi sonuçlarına göre faktör yükü 0.40 ın üzerinde olan alt boyutlar ve bu alt boyutlara ait soru maddeleri şöyledir;

- a. Program Amaçları (1,2,3,4,15,31)
- b. Amaçlarla Konular Arası Uyum (6,9,13,14,19,28,30,32)
- c. Programa Ayrılan Süre (16,17,18)
- d. Programın Öğrenci Beklentilerine Cevap Verebilme Durumu (5,7)
- e. Sınıf Dışı Etkinliklere Yönelme Açısından Programın Yeterliliği (8,10)
- f. Öğretmen Yeterliliği (11,12,23,24,25,26,27,34)
- g. Öğretim Materyallerinin Yeterliliği (20,21)

boyutlarından oluşan 31 maddeyi içermektedir.

Tarih programının değerlendirme ölçeğinde yer alan boyutların ve ölçek toplamının Alpha güvenirlik katsayıları Tablo 3.6'de sunulduğu gibi; 1. alt boyutun 0,84; 2. alt boyutun 0,78; 3. alt boyutun 0,78; 4. Alt boyutun 0,67; 5. Alt boyutun 0,44; 6. Alt boyutun 0,76; 7. Alt boyutun 0,52 iken, ölçeğin toplamdaki Alpha güvenirlik katsayısı ise 0,92 olarak saptanmıştır.

Tablo 3.6 Tarih Programı Değerlendirme Ölçeğindeki Alt Boyutlara İlişkin Güvenirlik Katsayıları

Alt Boyutlar	Güvenirlik Katsayıları
Okul Program Amaçları	0,84
Amaçlarla Konular Arası Uyum	0,78
Programa Ayrılan Süre	0,78
Progr. Öğr. Beklent. Cev. Ver.Dur.	0,67
Sınıf Dışı Etk. Yönel. Açıs. Yetr.	0,44
Öğretmen Yeterliği	0,76
Öğretim Materyallerinin Yeterliği	0,52

Genel	0,92

Araştırmanın kodlanmasında , öğretmenlerin ölçekteki sorulara verdikleri “Çok Yeterli”yanıtları için (5), “Oldukça Yeterli” yanıtları için (4), “Kararsızım” yanıtları için (3), “Az Yeterli” yanıtları için (2), “Hiç Yeterli Değil” yanıtları için (1) puan verilmiştir.

Veri Toplama

Veri Toplama, gerekli izin, İzmir Valiliği, İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınmasının ardından araştırma kapsamına giren resmi-düz liselerdeki tarih öğretmenleri ile bire bir görüşme yoluyla *tarih programını değerlendirme anketi* uygulanmıştır. Böylelikle ölçme aracının denek tarafından anlaşılmayan yerlerine açıklık getirilmiş, ölçme aracından kaynaklanabilecek olası problemlerin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Veri Analizi

Araştırma boyunca tarih programını değerlendirme anketi ile elde edilen verilerin kodlanıp, kontrolünün yapılmasının ardından veri analizleri, Ege Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü’nde “SPSS For Windows 6.0” programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Verilerin analizi sırasında; verilerin betimlenmesini gerektiren durumlarda *frekans, ortalama yüzde, standart sapma*, iki grubun karşılaştırılmasını gerektiren durumlarda *t testi*, ikiden çok grubun karşılaştırılmasını gerektiren durumlarda *Varyans Analizi* ve gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağını belirlemek için *Schefee Anlamlılık testi* kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel çözümlemelerine bulguların yorumu yer almaktadır. Yorumlar alt problemlerin altında belirtilmektedir.

Öğretmenlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Bulgular

Tarih öğretmenlerinin, programın amaçları, program amaçları ve konular arası uyum, derse ilişkin programda önerilen süre , programın öğrenci beklentilerine cevap verebilme yeterliği, öğrencileri sınıf dışı etkinliklere yöneltme yeterliği ve programın uygulama boyutuna ilişkin öğretmen yeterliği ve kullanılan öğretim materyallerinin yeterliği hakkındaki düşüncelerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için erkek ve kadın tarih öğretmenlerinin her alt boyutla ilgili düşüncelerinin ortalama ve standart sapmaları hesaplanmıştır .Daha sonra ortalamalar arasındaki farkın önemli olup olmadığını tespit etmek için t testi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 4.1 de verilmiştir.

Tablo 4.1 Cinsiyet Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farkları(Ortalama, Standart Sapma ve t testi Sonuçları)

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	X	S	T	SD	Önem Denetimi
Program Amaçları	Kız	73	1.7922	0.672	-1.33	170	Fark
	Erkek	99	1.9377	0.761			
Amaçlarla Konular Arası Uyum	Kız	73	2.2089	0.580	0.02	170	Fark
	Erkek	99	2.2070	0.780			
Programa Ayrılan Süre	Kız	73	2.4201	1.065	-0.07	170	Fark
	Erkek	99	2.4309	1.065			
Programın Öğrenci Beklentilerine Cevap Verme Yeterliği	Kız	73	2.102	0.816	-0.18	170	Fark
	Erkek	99	2.126	0.84			
Sınıf Dışı Çalışmalara Yönelme Yeterliği	Kız	73	1.815	0.653	-0.73	170	Fark
	Erkek	99	1.899	0.845			
Öğretmen Yeterliği	Kız	73	2.345	0.645	-0.43	170	Fark
	Erkek	99	2.388	0.662			
Kullanılan Materyallerin Yeterliği	Kız	73	2.328	0.943	0.61	170	Fark
	Erkek	99	2.237	1.003			
Genel	Kız	73	2.1595	0.519	-0.46	170	Fark
	Erkek	99	2.2004	0.619			

Tablo 4.1 deki alt boyutların ortalamalarına bakıldığında; tarih öğretmenlerinin gerek programın teori ile ilgili alt boyutlarındaki, gerekse uygulamaya dönük alt boyutlardaki düşüncelerinin cinsiyete göre önemli bir farklılık göstermediği görülmektedir. Ortalamalar incelendiğinde program amaçları ve programın öğrenci beklentilerine cevap verebilme yeterliği alt boyutlarında ortalamaların diğer alt boyutlara göre daha düşük olduğu gözlenmektedir. Ayrıca tüm alt boyutlarda tarih öğretmenleri programı ‘Hiç Yeterli Değil’, ‘Az Yeterli’ aralığında değerlendirmişlerdir.

Öğretmenlerin Yaş Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Bulgular

Tarih öğretmenlerinin Lise II tarih programına ilişkin düşüncelerinde yaşa göre önemli bir farklılık olup olmadığını belirlemek için öğretmenlerin her alt boyutla ilgili ortalama ve standart sapmaları hesaplanmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 4.2 de verilmiştir.

Tablo 4.2 Yaş Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirmeler (Ortalama ve Standart Sapmaları)

Alt Boyutlar	Yaş	N	X	S
Program Amaçları	25 ve altı	7	1.5476	0.7050
	25-45 arası	139	1.8333	0.666
	45 ve üstü	26	2.1923	0.9483
Amaçlarla Konular Arası Uyum	25 ve altı	7	2.0178	0.5926
	25-45 arası	139	2.2095	0.6731
	45 ve üstü	26	2.25	0.8732
Programa Ayrılan Süre	25 ve altı	7	2.3809	0.9512
	25-45 arası	139	2.3909	0.9967
	45 ve üstü	26	2.6282	1.3673
Programın Öğrenci Beklentilerine Cevap Verme Yeterliği	25 ve altı	7	1.7143	0.3934
	25-45 arası	139	2.1259	0.8167
	45 ve üstü	26	2.1731	0.9585
Sınıf Dışı Çalışmalara Yönelme Yeterliği	25 ve altı	7	1.7143	0.3934
	25-45 arası	139	1.8741	0.8010
	45 ve üstü	26	1.8461	0.6748
Öğretmen Yeterliği	25 ve altı	7	2.5178	0.5373
	25-45 arası	139	2.3534	0.6248
	45 ve üstü	26	2.4230	0.8337
Kullanılan Materyallerin Yeterliği	25 ve altı	7	2.3571	0.8018
	25-45 arası	139	2.2482	0.9056
	45 ve üstü	26	2.4038	1.3492
Genel	25 ve altı	7	2.0737	0.4580
	25-45 arası	139	2.1669	0.5372
	45 ve üstü	26	2.2990	0.7848

Tablo 4.2 deki ortalamalar incelendiğinde; en düşük ortalamanın 1.5476 olarak 25 yaş ve altı grupta , en yüksek ortalamanın 2.6282 olarak 45 yaş ve üstü grupta olduğu görülmektedir. Buna dayanarak 45 yaş ve üstü grubunun, programı diğer gruplara göre daha olumlu değerlendirdikleri söylenebilir. Standart sapmalar incelendiğinde ise en büyük sapmanın 1.3673 ile 45 yaş ve üstü grupta olduğu görülmektedir.

Yaş gruplarının programla ilgili tüm alt boyutlara ait ortalamaları arasındaki farkın önemli olup olmadığını belirlemek için Varyans Analizi yapılmıştır ilgili sonuçlar Tablo 4.3 de verilmiştir.

Tablo 4.3 Yaş Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	VK	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Program Amaçları	GA Gİ GN	129.9310 3120.813 3250.744	2 169 171	64.9655 18.4664	3.5180	Fark önemli P<0.05
Amaçlarla Konular Arası Uyum	GA Gİ GN	19.1531 5357.288 5376.441	2 169 171	9.5765 31.6999	0.3021	Fark Önemsiz
Programa Ayrılan Süre	GA Gİ GN	11.2375 1703.367 1714.604	2 169 171	5.6188 10.0791	0.5575	Fark Önemsiz
Programın Öğrenci Beklentilerine Cevap Verme Yeterliği	GA Gİ GN	409117 463.7860 468.6977	2 169 171	2.4559 2.7443	0.8949	Fark Önemsiz
Sınıf Dışı Çalışmalara Yönelme Yeterliği	GA Gİ GN	0.7172 403.4398 404.1570	2 169 171	0.3586 2.3872	0.1502	Fark Önemsiz
Öğretmen Yeterliği	GA Gİ GN	16.9236 4670.867 4687.790	2 169 171	8.4618 27.6383	0.3062	Fark Önemsiz
Kullanılan Materyallerin Yeterliği	GA Gİ GN	2.3138 650.2152 652.5291	2 169 171	1.1569 3.8474	0.3007	Fark Önemsiz
Genel	GA Gİ GN	0.4697 56.4791 56.9488	2 169 171	0.2348 0.3342	0.7027	Fark Önemsiz

Tablo 4.3 deki Varyans Analizi sonuçlarında program amaçları alt boyutundaki yaş gruplarına göre öğretmenlerin düşünceleri arasında farklılık önemli bulunmuştur. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Scheffé Testi yapılmıştır. Scheffé Testi sonuçları Tablo 4.4 de verilmiştir.

Tablo 4.4 Program Amaçları Alt Boyutuna Ait Scheffé Testi Sonuçları

X	Gruplar	Grup 1	Grup 2	Grup 3
1.547	Grup 1			
1.833	Grup 2			
2.192	Grup 3	*		

Tablo 4.4'deki Scheffé Testi sonuçlarına göre 1. yaş grubu (25 yaş ve altı) ile 3. yaş grubunda bulunan (45 yaş ve üstü) öğretmenlerin, program amaçları alt boyutundaki düşünceleri arasındaki fark önemli bulunmuştur. Bu farkın nedeni olarak; 45 yaş ve üstü grubun gerek meslekte 15 yılı tamamlamış olmanın getirdiği, eğitim sisteminin hantal yapısı içindeki değişime yönelik umutsuzluk duyguları; gerekse içinde bulunulan yaş döneminin özelliklerinden kaynaklanı eleştirel bakış açısının yerini kabullenmişliğin almış olması bu grubun programa ilişkin değerlendirmelerini diğer iki gruba göre daha olumlu kıldığı düşünülmektedir.

Öğretmenlerin Mezun Olunan Okul Değişkenine Göre Programa İlişkin

Değerlendirme Farklarına Ait Bulgular

Tarih öğretmenlerinin Lise II tarih programına ilişkin düşüncelerinde mezun oldukları okullara göre fark olup olmadığını belirlemek için, öğretmenlerin programla ilgili her alt boyuta ilişkin ortalama ve standart sapmaları hesaplanmış, ilgili sonuçlar Tablo 4.5'de verilmiştir.

Tablo 4.5 Mezun Olunan Okul Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirmeler (Ortalama ve Standart Sapmaları)

Alt Boyutlar	Mezuniyet	N	X	S
Program Amaçları	Eğitim Ens.	38	1.9079	0.5885
	Eğitim Fak	67	1.7388	0.7072
	Edebiyat F.	48	1.9826	0.8527
	Diğer	19	2.0263	0.6672
Amaçlarla Konular Arası Uyum	Eğitim Ens.	38	2.25	0.5934
	Eğitim Fak	67	2.152	0.7255
	Edebiyat F.	48	2.2526	0.7694
	Diğer	19	2.2039	0.6682
Programa Ayrılan Süre	Eğitim Ens.	38	1.9737	0.8573
	Eğitim Fak	67	2.6318	1.1417
	Edebiyat F.	48	2.4444	0.9534
	Diğer	19	2.5614	1.1442
Programın Öğrenci Beklentilerine Cevap Verme Yeterliği	Eğitim Ens.	38	2.2237	0.8028
	Eğitim Fak	67	2.0224	0.7708
	Edebiyat F.	48	1.9791	0.8118
	Diğer	19	2.5789	0.9576
Sınıf Dışı Çalışmalara Yönelme Yeterliği	Eğitim Ens.	38	2.0131	0.8341
	Eğitim Fak	67	1.8433	0.7082
	Edebiyat F.	48	1.7916	0.8110
	Diğer	19	1.8158	0.7492
Öğretmen Yeterliği	Eğitim Ens.	38	2.4934	0.6033
	Eğitim Fak	67	2.3078	0.667
	Edebiyat F.	48	2.4114	0.7014
	Diğer	19	2.2434	0.6940
Kullanılan Materyallerin Yeterliği	Eğitim Ens.	38	2.0658	0.8151
	Eğitim Fak	67	2.261	0.945
	Edebiyat F.	48	2.3854	1.0878
	Diğer	19	2.4210	1.0121
Genel	Eğitim Ens.	38	2.1910	0.5247
	Eğitim Fak	67	2.1387	0.5669
	Edebiyat F.	48	2.2211	0.6211
	Diğer	19	2.2275	0.6313

Tablo 4.5 incelendiğinde öğretmenlerin mezun oldukları okul türüne göre program hakkındaki düşüncelerinin ortalamaları en düşük 1.73 , en yüksek ise 2.63 olarak Eğitim Fakültesi mezunlarında olduğu görülmektedir Standart sapmalar incelendiğinde de en büyük sapmanın 1.14 ile Eğitim Fakültesi mezunlarında olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin tarih programı ile ilgili düşüncelerinde mezun oldukları okullara göre önemli farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla Varyans Analizi yapılmış sonuçlar Tablo 4.6 da verilmiştir.

Tablo 4.6 Mezun Olunan Okul Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	VK	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Program Amaçları	GA Gİ GN	81.8962 3168.848 3250.744	3 168 171	27.2987 18.8622	1.4473	Fark Önemsiz
Amaçlarla Konular Arası Uyum	GA Gİ GN	23.3999 5353.042 5376.441	3 168 171	7.8000 31.8633	0.2448	Fark Önemsiz
Programa Ayrılan Süre	GA Gİ GN	98.8009 1615.803 1714.604	3 168 171	32.9336 9.6179	3.4242 P<0.05	Fark Önemli
Programın Öğrenci Beklentilerine Cevap Verme Yeterliği	GA Gİ GN	23.9943 444.7034 468.6977	3 168 171	7.9981 2.6470	3.0215 P<0.05	Fark Önemli
Sınıf Dışı Çalışmalara Yönelme Yeterliği	GA Gİ GN	4.6777 399.4793 404.1570	3 168 171	1.5592 2.3779	0.6557	Fark Önemsiz
Öğretmen Yeterliği	GA Gİ GN	78.3752 4609.415 4687.790	3 168 171	26.1251 27.4370	0.9522	Fark Önemsiz
Kullanılan Materyallerin Yeterliği	GA Gİ GN	10.6143 641.9148 652.5291	3 168 171	3.5381 3.8209	0.9260	Fark Önemsiz
Genel	GA Gİ GN	0.2415 56.7073 56.9488	3 168 171	0.0805 0.3375	0.2385	Fark Önemsiz

Öğretmenlerin program hakkındaki düşünceleri , mezun oldukları okullara göre, programın öğrenci beklentilerine cevap verme yeterliği ve programa ayrılan süre alt boyutlarında önemli farklılıklar göstermiştir. Söz konusu alt boyutlarda hangi gruplar arasında fark olduğunu saptamak için Scheffé Testi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 4.7 de verilmiştir.

Tablo 4.7 Programa Ayrılan Süre ve Programın Öğrenci Beklentilerine Cevap Verme Yeterliği Alt Boyutlarına Ait Scheffé Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	X	Gruplar	Grup 1	Grup 2	Grup 3	Grup 4
Programa Ayrılan Süre	1.9737	Grup 1	*			
	2.6318	Grup 2				
	2.4444	Grup 3				
	2.5614	Grup 4				
Programın Öğrenci Beklentilerine Cevap Verme Yeterliği	2.2237	Grup 1				*
	2.0224	Grup 2				
	1.9791	Grup 3				
	2.5789	Grup 4				

Tablo 4.7 deki Scheffé Testi sonuçlarına göre programa ayrılan süre alt boyutunda Eğitim Enstitüsü mezunu öğretmenlerle Eğitim Fakültesi mezunu öğretmenlerin düşünceleri arasında fark bulunmuştur. İki grubun ortalamaları incelendiğinde Eğitim Enstitüsü mezunu öğretmenlerin, Eğitim Fakültesi mezunu öğretmenlere göre programı süre bakımından daha yetersiz buldukları görülmektedir. Bu farkın nedeni olarak; Eğitim Enstitüsünde uygulanan programın, Eğitim Fakültesinde uygulanan programa göre farklılık gösteriyor olması gösterilebilir. Ayrıca Eğitim Enstitüsü mezunlarının yaş değişkeninde de söz edildiği gibi programı uygulama konusunda esnek davranmamalarından ve programı tümüyle yetiştirme kaygısından kaynaklanan nedenlerden dolayı programa ayrılan süreyi yetersiz olarak değerlendirdikleri söylenebilir.

Programın öğrenci beklentilerine cevap verme yeterliği alt boyutunda ise Fen Edebiyat Fakültesi mezunu öğretmenlerle diğer fakültelerden mezun olan öğretmenlerin düşünceleri arasında fark bulunmuştur. Bu farkın; 4. grubu oluşturan öğretmenlerin yani farklı şekillerde tesadüfi olarak tarih öğretmeni olmuş gruba dahil öğretmenlerin gerek tarih bilimi açısından gerekse eğitim bilimi formasyonu açısından diğer gruplardaki tarih öğretmenlerinden farklı özellikler göstermelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Öğretmenlerin Kıdem Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme

Farklarına Ait Bulgular

Tarih öğretmenlerinin, Lise II tarih programına ilişkin düşüncelerinde , sahip oldukları kıdeme göre farklılık olup olmadığını belirlemek için

öğretmenlerin her alt boyutla ilgili düşüncelerinin ortalama ve standart sapmaları hesaplanmış, ilgili sonuçlar Tablo 4.8 de verilmiştir.

Tablo 4.8 Kıdem Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirmeler (Ortalama ve Standart Sapma)

Alt Boyutlar	Kıdem	N	X	S
Program Amaçları	5 Yıl ve Altı	14	1.4047	0.5379
	6-15 Yıl Arası	67	1.6965	0.5852
	15 Yıl ve Üstü	91	2.0805	0.7807
Amaçlarla Konular Arası Uyum	5 Yıl ve Altı	14	1.9285	0.6876
	6-15 Yıl Arası	67	2.0914	0.6522
	15 Yıl ve Üstü	91	2.3365	0.7170
Programa Ayrılan Süre	5 Yıl ve Altı	14	2.0714	0.7754
	6-15 Yıl Arası	67	2.4676	0.9606
	15 Yıl ve Üstü	91	2.4503	1.1540
Programın Öğrenci Beklentilerine Cevap Verme Yeterliği	5 Yıl ve Altı	14	1.6428	0.4569
	6-15 Yıl Arası	67	2.007	0.7760
	15 Yıl ve Üstü	91	2.2692	0.8734
Sınıf Dışı Çalışmalara Yöneltilme Yeterliği	5 Yıl ve Altı	14	1.5714	0.3851
	6-15 Yıl Arası	67	1.6940	0.7331
	15 Yıl ve Üstü	91	2.0329	0.8021
Öğretmen Yeterliği	5 Yıl ve Altı	14	2.1517	0.6166
	6-15 Yıl Arası	67	2.1884	0.5445
	15 Yıl ve Üstü	91	2.5384	0.6934
Kullanılan Materyallerin Yeterliği	5 Yıl ve Altı	14	2.4643	0.97
	6-15 Yıl Arası	67	2.1567	0.774
	15 Yıl ve Üstü	91	2.3351	1.1031
Genel	5 Yıl ve Altı	14	1.8917	0.4024
	6-15 Yıl Arası	67	2.04962	0.4609
	15 Yıl ve Üstü	91	3261	0.6375

Tablo 4.8 incelendiğinde kıdemi 5 yıldan az öğretmenlerin tüm alt boyutlara ilişkin ortalamalarının diğer iki gruba göre daha düşük olduğu görülmektedir. Buna karşın kıdemi 15 yıldan fazla olan öğretmenlerin tüm alt boyutlardaki ortalamalarının diğer iki gruptan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tüm alt boyutlardaki ortalamaların en düşük 1.4047, en yüksek 2.5384 arasında değiştiği görülmektedir. Kıdem gruplarının tüm alt boyutlardaki standart sapmaları incelendiğinde ise en yüksek sapmanın kıdemi 15 yıldan fazla olan grupta olduğu görülmektedir.

Kıdeme göre öğretmenlerin programla ilgili düşünceleri arasındaki farkın önemli olup olmadığını belirlemek için Varyans Analizi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 4.9 da verilmiştir.

Tablo 4.9 Kıdem Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	VK	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Program Amaçları	GA	326.7396	2	163.369	9.4424	Fark Önemli
	Gİ	2924.004	169	17.3018	P<0.05	
	GN	3250.744	171			
Amaçlarla Konular Arası Uyum	GA	224.4645	2	112.232	3.6815	Fark Önemli
	Gİ	5151.977	169	30.4851	P<0.05	
	GN	5376.441	171			
Programa Ayrılan Süre	GA	17.3809	2	8.6904	0.8653	Fark Önemsiz
	Gİ	1697.223	169	10.0427		
	GN	1714.604	171			
Programın Öğrenci Beklentilerine Cevap Verme Yeterliği	GA	24.2401	2	12.1200	4.6085	Fark Önemli
	Gİ	444.4576	169	2.6299	P<0.05	
	GN	468.6977	171			
Sınıf Dışı Çalışmalara Yönelme Yeterliği	GA	22.9278	2	11.4639	5.0820	Fark Önemli
	Gİ	381.2291	169	2.2558	P<0.05	
	GN	404.1570	171			
Öğretmen Yeterliği	GA	349.3027	2	174.651	6.8033	Fark Önemli
	Gİ	4338.488	169	25.6715	P<0.05	
	GN	4687.790	171			
Kullanılan Materyallerin Yeterliği	GA	7.0727	2	3.5363	0.9259	Fark Önemsiz
	Gİ	645.4564	169	3.8193		
	GN	652.5291	171			
Genel	GA	4.2445	2	2.1223	6.8052	Fark Önemli
	Gİ	52.7042	169	0.3119	P<0.05	
	GN	56.9488	171			

Tablo 4.9 da ki Varyans Analizi sonuçlarına göre tarih öğretmenlerinin, programa ayrılan süre ve kullanılan öğretim materyallerinin yeterliği alt boyutları dışında kalan tüm alt boyutlardaki düşüncelerinde kıdeme göre önemli farklılıklar bulunmuştur. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya koymak için de Scheffé Testi yapılmıştır. Scheffé Testi sonuçları Tablo 4.10 da verilmiştir.

Tablo 4.10 Kıdeme Göre Farklılık Gösteren Alt Boyutlara Ait Scheffé Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	X	Gruplar	Grup1	Grup 2	Grup 3
Program Amaçları	1.4047	Grup 1			
	1.6965	Grup 2			
	2.0805	Grup 3	*	*	
Amaçlarla Konular Arası Uyum	1.9285	Grup 1			
	2.0914	Grup 2			
	2.3365	Grup 3	*	*	
Programın Öğrenci Beklentilerine Cevap Verme Yeterliği	1.6428	Grup 1			
	2.007	Grup 2			
	2.2692	Grup 3	*		
Sınıf Dışı Çalışmalara Yönelme Yeterliği	1.5714	Grup 1			
	1.6940	Grup 2			
	2.0329	Grup 3		*	
Öğretmen Yeterliği	2.1517	Grup 1			
	2.1884	Grup 2			
	2.5384	Grup 3		*	
Genel	1.8917	Grup 1			
	2.0496	Grup 2			
	2.3261	Grup 3	*	*	

Tablo 4.10 daki kıdeme göre Scheffé Testi sonuçlarına bakıldığında; kıdemi 15 yılın üzerinde olan öğretmenlerin tarih programı ile ilgili düşüncelerinin, kıdemi 15 yıldan az olan öğretmenlerin düşüncelerine göre önemli farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Bu sonuç dikkate alındığında, yaş değişkeninde elde edilen sonuçlar ile aynı yönde bir faklılaşmanın söz konusu olduğu görülmektedir. Yani kıdemi on beş yıldan fazla olan öğretmenlerin diğer iki gruptaki öğretmenlere oranla programı daha olumlu değerlendirdikleri gözlenmektedir. Bunun nedeni

olarak; öğretmenler tarafından yoğun olarak yaşandığı belirtilen, mesleki gelişmeye, programla ilgili yenileşme hareketlerine karşı duyulan umutsuzluk duygularının ve mesleğin ilk yıllarında söz konusu idealist duygu ve düşüncelerin yerini zamanla tükenmişliğe ve değişime karşı duyulan olumsuz tepkilere bırakması olduğu düşünülmektedir.

Öğretmenlerin Lise II Tarih Dersini Okutma Deneyimi Değişkenine Göre

Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Bulgular

Tarih öğretmenlerinin Lise II tarih dersini okutma tecrübesine göre programla ilgili düşüncelerinin değişip değişmediğini belirlemek amacı ile öğretmenlerin her alt boyutla ilgili düşüncelerinin ortalama ve standart sapmaları hesaplanmış, ilgili sonuçlar Tablo 4.11 de verilmiştir.

Tablo 4.11 Lise II Tarih Dersini Okutma Deneyimi Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirmeler (Ortalama ve Standart Sapma)

Alt Boyutlar	L.2Tar.Ok. Den.	N	X	S
Program Amaçları	3 Yıl ve Altı	32	1.6823	0.742
	4-10 Yıl Arası	91	1.8498	0.6161
	10 Yıl ve Üstü	49	2.0510	0.8695
Amaçlarla Konular Arası Uyum	3 Yıl ve Altı	32	2.0742	0.7301
	4-10 Yıl Arası	91	2.2249	0.6399
	10 Yıl ve Üstü	49	2.2653	0.7887
Programa Ayrılan Süre	3 Yıl ve Altı	32	2.4583	0.9342
	4-10 Yıl Arası	91	2.3663	0.9636
	10 Yıl ve Üstü	49	2.517	1.2839
Programın Öğrenci Beklentilerine Cevap Verme Yeterliği	3 Yıl ve Altı	32	2.0312	0.8974
	4-10 Yıl Arası	91	2.0714	0.7837
	10 Yıl ve Üstü	49	2.2551	0.8607
Sınıf Dışı Çalışmalara Yönelme Yeterliği	3 Yıl ve Altı	32	1.7656	0.8130
	4-10 Yıl Arası	91	1.8846	0.7493
	10 Yıl ve Üstü	49	1.8877	0.7857
Öğretmen Yeterliği	3 Yıl ve Altı	32	2.3867	0.6423
	4-10 Yıl Arası	91	2.3159	0.5689
	10 Yıl ve Üstü	49	2.4617	0.7988
Kullanılan Materyallerin Yeterliği	3 Yıl ve Altı	32	2.3125	0.8776
	4-10 Yıl Arası	91	2.2362	0.9169
	10 Yıl ve Üstü	49	2.3265	1.148
Genel	3 Yıl ve Altı	32	2.1089	0.6189
	4-10 Yıl Arası	91	2.1581	0.4570
	10 Yıl ve Üstü	49	2.2778	0.7304

Tablo 4.11 incelendiğinde kıdem değişkeninde olduğu gibi Lise II tarih dersini okutma tecrübesi değişkeninde de ortalaması en düşük olan grubun tüm alt boyutlarda Lise II tarih dersini okutma tecrübesi 3 yıldan az olan grubun olduğu görülmektedir. Buna karşın tecrübesi 10 yıldan fazla olan grubun tüm alt boyutlar ortalaması en yüksek bulunmuştur. Standart sapmalar incelendiğinde ise tüm grupların sapmalarında değişkenlik olduğu görülmektedir. Tarih öğretmenlerinin Lise II tarih dersini okutma tecrübesine göre program hakkındaki düşüncelerinde önemli bir farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Varyans Analizi sonuçları Tablo 4.12 de verilmiştir

Tablo 4.12 Lise II Tarih Dersini Okutma Deneyimi Değişkenine Göre Programa İlişkin Değerlendirme Farklarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	VK	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Program Amaçları	GA Gİ GN	99.5074 3151.236 3250.744	2 169 171	49.7537 18.6464	2.6683	Fark Önemsiz
Amaçlarla Konular Arası Uyum	GA Gİ GN	48.4248 5328.017 5376.441	2 169 171	24.2124 31.5267	0.7680	Fark Önemsiz
Programa Ayrılan Süre	GA Gİ GN	6.8723 1707.732 1714.604	2 169 171	3.4362 10.1044	0.34	Fark Önemsiz
Programın Öğrenci Beklentilerine Cevap Verme Yeterliği	GA Gİ GN	5.4349 463.2628 468.6977	2 169 171	2.7175 2.7412	0.9913	Fark Önemsiz
Sınıf Dışı Çalışmalara Yönelme Yeterliği	GA Gİ GN	1.5038 4026532 404.1570	2 169 171	0.7519 2.3826	0.3156	Fark Önemsiz
Öğretmen Yeterliği	GA Gİ GN	43.9825 4643.808 4687.790	2 169 171	21.9912 27.4782	0.8003	Fark Önemsiz
Kullanılan Materyallerin Yeterliği	GA Gİ GN	1.2457 651.2834 652.5291	2 169 171	0.6229 3.8537	0.1616	Fark Önemsiz
Genel	GA Gİ GN	0.6728 5602760 56.9488	2 169 171	0.3364 0.3330	1.0102	Fark Önemsiz

Tablo 4.12-deki Varyans Analizi sonuçlarına göre, tarih öğretmenlerinin programla ilgili düşüncelerinin, Lise II tarih dersini okutma tecrübesine göre önemli farklılıklar göstermediği anlaşılmıştır.

BÖLÜM V

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde lise tarih öğretmenlerinin Lise II tarih programı ile ilgili değerlendirmelerinin; cinsiyet, yaş, mezun oldukları okul, kıdem ve Lise II tarih dersini okutma deneyimi ile bağlantılı olarak elde edilen bulgulara dayalı sonuçlar, bu sonuçlarla ilgili tartışma ile bulgular çerçevesinde geliştirilen öneriler yer almaktadır.

Sonuç

Lise tarih öğretmenlerinin, Lise II tarih programına ilişkin değerlendirmelerini çeşitli değişkenlerle bağlantılı olarak ortaya çıkarmak için yapılan bu araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde, ulaşılan sonuçlar şöyledir:

1. Kadın tarih öğretmenleri ile erkek tarih öğretmenleri arasında, program amaçları alt boyutunda hemen hiç fark yoktur. Bu farkta önemli bulunmamıştır.

2. Tarih öğretmenlerinin programla ilgili değerlendirmeleri yaş değişkenine göre program amaçları alt boyutunda farklılık göstermiştir. Buna göre 1. grubun (25 yaş ve altı) ortalaması, 2. grubun (45 yaş ve üstü) ortalamasından daha düşük çıkmıştır. Yani 25 yaş ve altındaki tarih öğretmenleri, tarih öğretim programını, 45 yaş ve üstü gruba göre daha olumsuz değerlendirmişlerdir.

3. Tarih öğretmenlerinin programla ilgili değerlendirmeleri mezun oldukları okul değişkenine göre,

a. Programa ayrılan süre ve programın öğrenci beklentilerine cevap verme yeterliği alt boyutunda önemli farklılıklar göstermiştir.

b. Programa ayrılan süre alt boyutunda, eğitim enstitüsü mezunu öğretmenlerle eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerin tarih programını değerlendirmeleri arasında anlamlı farklar görülmüştür.

c. Programın öğrenci beklentilerine cevap verme yeterliği alt boyutunda ise; farklı fakültelerden mezun olmuş ve herhangi bir şekilde öğretmen olmuş tarih öğretmenleri ile fen edebiyat fakültesi mezunu öğretmenlerin değerlendirmeleri arasında fark görülmüştür.

4. Tarih öğretmenlerinin program değerlendirmeleri ile kıdem değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde:

a. Program amaçları alt boyutunda kıdemi en fazla olan öğretmenlerin değerlendirmelerinin, kıdemi en az olan öğretmenlere göre daha olumlu olduğu görülmektedir. Buradan kıdem ile programla ilgili olumlu düşünceler arasında doğru orantı olduğu sonucu çıkarılabilir.

b. Amaçlar ve konular arası uyum alt boyutunda ise; kıdemi en fazla olan öğretmenlerin, kıdemi daha az olan öğretmenlerden daha olumlu bir değerlendirme yapmışlardır.

c. Programın öğrenci beklentilerine cevap verme yeterliği alt boyutunda kıdemi 15 yıldan fazla olan öğretmenlerin programla ilgili değerlendirmelerinin, kıdemi 5 yıldan az olan öğretmenlere oranla daha olumlu olduğu görülmektedir.

d. Programın sınıf dışı etkinliklere yöneltme yeterliği alt boyutunda, kıdemi 15 yıldan fazla öğretmenlerin değerlendirmelerinin kıdemi 6-15 yıl arası olan öğretmenlere oranla daha olumlu olduğu bulunmuştur.

e. Öğretmen yeterliği alt boyutunda ise kıdemi 15 yıldan fazla öğretmenlerin değerlendirmelerinin, kıdemi 6-15 yıl arası öğretmenlerin değerlendirmelerinden daha olumlu olduğu bulunmuştur.

f. Genel olarak bakıldığında ise; kıdemi 15 yıldan fazla öğretmenlerin programla ilgili değerlendirmelerinin, kıdemi 15 yıldan az olan diğer iki gruptan tüm alt boyutlarda daha olumlu olduğu görülmektedir.

5. Tarih öğretmenlerinin programla ilgili değerlendirmeleri ile Lise II tarih dersini okutma deneyimine göre bir fark olup olmadığını anlamak için yapılan analizler sonucunda önemli fark görülmemiştir.

Araştırma bulgularında öğretmenlerin, alt problemlerin tüm alt boyutlarında programı, ölçeğin “kararsızım” seçeneği ile “hiç yeterli değil” seçeneği aralığında değerlendirmiş oldukları görülmektedir. Bu bulguya dayanarak öğretmenlerin programla ilgili düşüncelerinin genel olarak olumsuz olduğu yani programın amaçlarına ulaşmada yetersiz olarak değerlendirildiği söylenebilir.

Tartışma

Öğretmenlerin programa ilişkin değerlendirmeleri yaş ve kıdem değişkenlerine göre; 1. Grup yani 5 yıldan az kıdeme sahip, 25 yaşın altındaki öğretmenler ile; 3. Grup yani 15 yıldan fazla kıdeme sahip 45 yaşın üzerindeki öğretmenler arasında farklılık göstermiştir. Her iki alt problemde de aynı iki grup arasında farka rastlanmış olması bir tesadüf olarak değerlendirilemez. 45 yaşın üzerinde olan öğretmenlerin programla ilgili diğer gruplara göre daha olumlu gibi görünen düşüncelerinin altında; Mili Eğitim Sisteminin hantallaşmış yapısının neden olduğu öğretmenlerin programın değişimine yönelik inancı yitirilmelerinin ve sistemin içinde diğer gruplara oranla daha uzun süreden beri bulunmanın getirdiği alışkanlık, tepkisizlik, kabullenmişlik ve tükenmişlik duygularının etkisi ile gelişen programı olduğu gibi kabullenme ve uygulama davranışının olduğu söylenebilir. Milli Eğitim Sisteminin öğretmenlerde zamanla gelişmesine neden olduğu tüm bu olumsuz duygu ve düşüncelerin yok edilmesi; sistemin program konusunda öğretmene birtakım esneklikler tanıyan, etkin ve dinamik bir hizmet-içi eğitimle öğretmenin alanla ilgili gelişmelerden haberdar edildiği, öğretmenin gelişime, değişime yönelik inancını koruyan ve arttıran bu doğrultuda kişisel-mesleki gelişimi teşvik eden, ödüllendiren dinamik bir yapıya kavuşturulması ile mümkündür.

Ayrıca, tarih dersinin amaçları ve çıktıları itibariyle diğer derslere göre farklı özellikler göstermesi dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur. Tarih dersi amaçları itibariyle daha çok duyuşsal özellikler göstermektedir. Ancak bilindiği gibi duyuşsal hedeflerin çıktılarının gözlenmesi uzun zaman gerektirmektedir. Bu durum öğretmenin dersin amacına ulaşp ulaşmadığını ölçmesi yani geri bildirim alması bakımından bir takım güçlükler doğurmaktadır. Öğretmenin dersi ile ilgili gerçek geri bildirim çoğu zaman alamamasının, onun işine karşı motivasyonunun azalmasına neden olduğu gözlenmektedir. Söz edilen tüm bu nedenlerle tarih dersinin amaçlarında duyuşsal hedeflerin yanı sıra; öğretim yılı boyunca gözlenmesi, ulaşılması duyuşsal hedeflere göre daha kolay ve mümkün olan bilişsel hedeflere de gereken önemin verilmesi gerekmektedir.

Tarih dersinin konusu itibariyle öğretmende meydana getirdiği monotonluğun

engellenebilmesi için, öğretmene alanı ile ilgili daha geniş bir hareket alanı sağlanarak tarih dersi hem öğretmen hem de öğrenci için daha ilgi çekici hale getirecek derse yönelik motivasyonu arttıracak olan gezi ve incelemelere kolaylık getirilmeli, bu konudaki bürokratik engeller kaldırılmalıdır. Öğretmenlerle ilgili olarak sayılan bu olumsuzlukların giderilmesinin yanı sıra belki de bu konudaki tüm sorunların temelinde olan aşağıda sözünü edeceğimiz olumsuzlukların da giderilmesi gereklilikten öte adeta bir zorunluluk olarak Milli Eğitim Sisteminin karşısında durmaktadır.

Tarih dersi, müfredat programlarında yer almaya başladığı günden bu yana, hep bir siyasi düşüncenin taşıyıcısı, yayıcısı olarak görülmüştür. Belki de bu nedenledir ki tarih ders programları hiç bir zaman asıl yapması gereken işlevi yerine getirememiş yani bireylerde bir tarih bilinci oluşturup, onlara uygarlık tarihinin geliştirmesindeki sorumluluklarını anlatamamıştır. Bu duruma bağlı olarak programlar gerek amaçlar, gerek konular, gerekse konuların oranları ve ilişkileri bakımından çağımız gerçeklerinden uzaklaşmaktadır.

Halen Lise II. sınıfta kullanılan tarih ders programının amaçları incelendiğinde, evrensellikten uzak, milliyetçiliği vurgulayan bir bakış açısının egemen olduğu görülecektir. 21. Y.y' la girilen şu günlerde, dünyada uluslar üstü bir sürecin yaşanmaya başlamasına karşın, Türkiye tarih ders programlarında egemen olan milliyetçi tarih anlayışının olumsuz sonuçlar doğurması kaçınılmazdır. Lise II. sınıfta uygulanan tarih ders programının amaçlarına dikkat edildiğinde şunlarla karşılaşılır;

- a. Etnik ya da dinsel bağa dayalı birey
- b. Bugünden kurtulmak için geçmişe sığınan birey
- c. Tarihi sadece bilgiler yığını olarak algılayan birey
- d. Kimliğini Osmanlı 'da ya da Orta Asya bozkırlarında arayan ve buna bağlı olarak kimlik bunalımı yaşayan bir birey.

Bu birey demokrasiden, hoşgörüden, barıştan, gittikçe uzaklaşan, düşünce üretemeyen ve kendine ait düşüncesi olmayan, sloganlarla yaşayan, etnosantrik bir tarih anlayışı olan birey haline gelecek ve evrensel süreçten kopacaktır. Programdaki bu milliyetçi yaklaşımdan ve yabancıların Türklerin düşmanı olduğu

ulusal paronoyasından artık vazgeçilmeli, bir an önce dünya vatandaşı olabilecek tarihsel bilince sahip, bugünü anlamak için geçmişe bakan ve bugünü yeniden kurmaya çabalayan, çağının sorunlarına sahip çıkan ve çözüm üretebilen, demokratik bilince, hoşgörüye sahip, çağının insanı olan bireyi yetiştirmek için yeni bir tarih ders programı hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

Lise II tarih ders programı konular ,amaçlar ve konular arasındaki uyum incelendiğinde ise dikkati çeken noktalar şöyle sıralanabilir:

Tarih programının konuları da, amaçlarda olduğu gibi aşırı milliyetçi bir anlayışla hazırlandığı için, öğrencinin tarihi sadece Türklerden ve onların yaptıklarından ibaretmiş gibi görmesine neden olmaktadır. Programda konulara ayrılan oran incelendiğinde de aynı sorun belirgin olarak göze çarpmaktadır. Örneğin Lise II tarih programında %17'lik bir bölüm Avrupa Tarihi'ne ayrılmış iken, %83'lük bölüm Osmanlı Tarihi'ne ayrılmıştır. Söz konusu bu durum öğrencileri hem dünya tarihine yabancılaştırmakta hem de Osmanlı ve Türkiye Tarihi'ni, dünya içine yerleştirmesine engel olmaktadır.

Tarih kesinliğe karşıdır, bu yüzden konular kesin doğrularmış gibi verilmemeli ve ideoloji güdümlü olmak yerine özgür düşünciyi geliştirici olmalıdır. Tarihsel bilgi kutsal kitaptan alınan bir bilgi gibi sunulmamalı, aksine öğrenciyi çeşitli kaynaklara yönleltmeli, onda merak uyandırmalı, böylelikle farklı bakış açılarını görebilmesi sağlanmalıdır.

Konularda ağırlık siyasi tarih yerine daha çok toplumsal ve çağdaş tarihe verilmelidir. Ayrıca tarih artık kişilerin tarihi olmak yerine geniş toplum kesimlerinin toplumsal ve ekonomik hayatlarını anlatır duruma getirilmelidir.

Yakın dönem tarihin, lise tarih ders kitaplarında yer almaması bir başka dikkat çekici noktadır. Oysa eğitim öğretimde yakından uzağa ilkesi esastır. Tarih programı konuların sıralanışı açısından da bir raslantısallık göstermektedir. Oysa asıl yapılması gereken, öğrencide eleştirel düşünciyi geliştirecek olan, konuların neden- sonuç ilişkileri içinde birbirinin peşi sıra verilmesidir.

Tarih programında konuların verilme amacı daha belirgin şekilde açıklanmalı ve bu açıklamanın öğretmenler tarafından öğrencilere aktarımının sağlanması gereklidir. Çünkü halihazırda kullanılan tarih programında, gereksiz konuların

varlığı dikkat çekmektedir. Gereksiz ve ne amaca hizmet ettiği belli olmayan konuların, öğrencilerde tarihe gereksiz bilgiler yığını olarak bakma anlayışını geliştireceği açıktır. Buna karşın konularda sunulan tarihsel olguların güncel yaşama yansıdığını gören öğrenci tarih dersine daha olumlu yaklaşacaktır.

Programda önerilen yöntem ve teknikler daha açık hale getirilmeli ve sosyal bilimlerde kullanılan tüm teknik ve yöntemler konulara uygun olarak ayrılmalı ve önerilmelidir. Böylelikle daha çok düz anlatım yönteminin kullanıldığı tarih derslerinde öğretmen dersi daha ilgi çekici hale getirme şansını yakalayacaktır.

Tarih bir bilgi yığını değil; uzun soluklu bir süreçtir. Bu nedenle tarih öğretiminde duyuşsal alanın özellikleri dikkate alınmalı, tüm öğretim aşamaları bu doğrultuda planlanmalı, geliştirilmeli ve değerlendirilmelidir. Tarihin öğrencilere verilisinde ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde kopukluk yaşanmamalı, devamlılığın sağlanmasına çalışılmalıdır. Böylelikle bir takım olgular öğrencinin aklında asılı kalmayacak, yerine oturacaktır.

Programda önerilen sürenin tüm bu konu yoğunluğuna karşın çok yetersiz kaldığı tarih öğretmenleri tarafından belirtilen bir konudur. Bu doğrultuda gerçekçi konuların yoğunluğuna uygun bir süre planlaması yapılmalı ve uygulanmalıdır.

Programda önerilen değerlendirme teknikleri çok belirsizdir. Değerlendirme teknikleri dersin işlenişinde kullanılan yöntem ve tekniklerle paralel olarak seçilmeli, alışılmış kalıplardan kaçınılmalıdır. Tarih öğretiminde kullanılması önerilen duyuşsal alana uygun değerlendirme teknikleri öğretmenlere programda öneri olarak sunulmalı böylelikle gerçeğe yakın bir değerlendirmenin yapılması sağlanmalıdır.

Ayrıca Türk Milli Eğitim Sisteminde öğretmenin başarısının programı bitirmesi ile eşdeğer olduğu görüşü terk edilerek, öğretmenin rahat ve amacına hizmet eder bir öğretimi gerçekleştirmesine yardımcı olunmalıdır. Ayrıca öğretmenin neyi, ne kadar anlattığı ile değil nasıl anlattığı ile ilgilenilmelidir.

Tarih öğretiminde her konunun öğrenciye aktarılmasına değil, konuların bilimsel bir şekilde işlenerek, öğrencilerde tarih bilinci oluşturulmasına çalışılmalıdır.

Konuların verilisinde yakından uzağa ilkesinden hareketle öğrencinin öncelikle yaşadığı çevrenin tarihini öğrenmesine önem verilmeli, daha sonra bu halka en uzakta olana ulaşınca kadar genişletilmelidir. Bu noktada programda öğretmene esneklik tanınmalıdır.

Tarih ders programlarındaki katı, çağdışı, mükemmeliyetçi, eleştiriden uzak, duyuşsal amaçlarla yola çıkmış ama bilgiye ağırlık veren, ideolojilerin rüzgarı ile yelkenini şişiren görüntüsünün bir an önce giderilmesi için öncelikle tarih programının hazırlanmasında ve denetlenmesinde etkili olan Talim Terbiye Kurulu'nun demokratik yollarla oluşturulması ve siyasi baskılardan arındırılması yani özerk hale getirilmesi gereklidir. Bu kurul bakanlık, öğretmen kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarından seçilmiş kişilerden oluşturulmalıdır ki gerçek anlamda bir özerlik sağlansın. Bu kurulda öğretmenlerde aktif olarak görev almalı, uygulayıcılar olarak onların görüşlerinden yararlanılmalı ve bu doğrultuda planlar hazırlanmalıdır.

Sonuç olarak, tarih öğretiminde amaç devlete itaat eden değil, demokratik bir toplumun gereklerini yerine getiren, yurttaşlık bilincine sahip bireyler yetiştirmek olmalıdır. Bilimsel tarih öğretiminde bilimsel tarihçiliğin yerleşmesine çalışarak, tarih öğretiminin, kişinin gelişimine temel olacak tarih bilgisini en doğru, en geniş ve her türlü önyargıdan arınmış, yalnızca nesnel temellere dayanan biçimde bireye verme yükümlülüğünü yerine getirmeye yardımcı olacak programlar tarih öğretmenlerinin de görüşü alınarak hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

Öneriler

Bu bölümde, araştırma sürecinde üretilen çözüm önerileri ve konu ile ilgili çalışmla yapacak araştırmacılar için, araştırma sonuçlardan yola çıkılarak oluşturulan öneriler yer almaktadır.

Tarih programında söz olumsuzlukların giderilmesi için;

a. Tarih programının; tarih öğretmeni, program uzmanı, M.E.B müsteşarı, sosyolog, felsefeci, öğrenci temsilcisi, psikolog ve üniversitelerde konu ile ilgili olarak çalışan öğretim üyelerinin katılımı ile hazırlanması böylelikle tarih programının daha bilimsel ve gerçekçi duruma getirilmesi sağlanmalıdır.

b. Programın siyasi amaçlara hizmet etmekten çıkarılması için programı hazırlayan kurulun özerk duruma getirilmesi siyasi müdahalelerden arındırılması gereklidir.

c. Programın uygulayıcısı olan tarih öğretmenlerine program ile ilgili esneklik tanınmalı ve öğretmenler hazırlanan programla ilgili olarak önceden bilgilendirilmelidirler.

d. Programda tüm geçmişi tarih olarak ayrıntıları ile verme kaygısından vazgeçilmeli, gereksiz ayrıntılardan kaçınılmalıdır.

e. Milli Eğitimin ödüllendirme sistemini aktif ve adaletli bir yapıya kavuşturup işletmesi problemlerin çözümünde önemli bir adım olacaktır. Öğretmenlere alanlarında uygun zaman aralıkları ile yeterli hizmet-içi eğitim olanakları sağlaması; bu etkinliğin zorunluluktan çıkarılıp isteğe bağlı hale getirilerek sunulması ve öğretmenlerin ödüllendirme ile teşvik edilmesi hizmet-içi eğitim etkinliklerinin amacına ulaşmasına yardımcı olacaktır. Bu da öğretmenlerin alanlarında gelişmelerini sağlayacaktır.

Tarih programı ile ilgili çalışma yapacak olan araştırmacılar için öneriler şöyledir:

a. Tarih öğretmenlerinin programla ilgili değerlendirmelerinin yaş değişkeni ile ilişkili olarak gösterdiği farkın nedeni araştırılmalıdır.

b. Tarih öğretmenlerinin programla ilgili değerlendirmelerinin mezun olunan okul değişkenine göre gösterdiği farkın nedeni araştırılmalıdır.

c. Tarih öğretmenlerinin programla ilgili değerlendirmelerinin kıdem değişkenine göre gösterdiği farkın nedeni araştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ar, E. - Baykul, Y. (1983). *Askeri Yatılı Okul Koşullarında Lisans Düzeyinde Eğitim Sempozyumu Bildiri Metinleri*, İstanbul.
- Armağan, İ. (1983). *Yöntembilim I; Bilimsel Yöntem*. İzmir; D.E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Yayını, No:16/9
- Arseven, D.A. (1993). *Alan Araştırma Yöntemi*. Ankara; Gül Yayınevi.
- Aydın, İ.(1997). *Türkiye’de Ders Kitapları ve Tarih Ders Programı (Ön Rapor) Demokratik Eğitim Kurultayı*, Ankara; Eğitim -Sen. Yayınları.
- Aydın,S.(1984) *Pratik Kız Sanat Okulu Giyim Programının Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara; Hacettepe Üniversitesi.
- Babadoğan, C. (1989) *Kamu Kesiminde Hizmet İçi Eğitim Programlarının Etkinliğinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara; A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Bilen, M. (1975) *Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Programlarının Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara; Hacettepe Üniversitesi
- Baysal, S. (1978) *Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu’nda Okutulan Araştırma Metot ve Teknikleri Dersinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Asistanlık Tezi) Ankara;A.Ü Eğitim Fakültesi
- Çağlayan, Y. (1981). *Tarih Öğrenimine Başlangıç*. İstanbul; Ayko
- Demirel, Ö. (1979) *Orta Eğitimde Yabancı Dil Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara; A.Ü. Eğitim Fakültesi.
- Demirtaş, A. (1970) *Köy Enstitüleri 1943 Öğretim Programı ve Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Ankara; Hacettepe Üniversitesi.
- Doğan, H. (1973) *Pratik Kız Sanat Okulu Giyim Programının Değerlendirilmesi*. Ankara Milli Eğitim Basımevi.
- Erden, M. (1993) *Eğitimde Program Değerlendirme*. Ankara; Personel Eğitim Merkezi. Yayın No:6
- Ertürk, S.(1972) *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara; Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- Felsefe Kurumu Seminerleri. (1977) *Türkiye’de Tarih Eğitimi*. Ankara; Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Fidan, N. (1986) *Okulda Öğrenme ve Öğretme: Kuramlar -İlkeler-Yöntemler*. Ankara;Kadioğlu Matbaası
- Gürkan, T. (1981) *Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim Programının Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara; A.Ü. Eğitim Fakültesi.
- Hakan,G.A.(1981) *Akademilerin Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara; A.Ü. Eğitim Fakültesi.
- Kabapınar, Y. (1991) *Müfredat Programı ve Ders Kitapları Açısından Ortaöğretimde (Lise) Tarih Öğretimi*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir; D.E.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Karasar, N. (1991) *Bilimsel Araştırma Yöntemi : Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara; Sanem Matbaası.
- Karasar, N. (1991) *Araştırmalarda Rapor Hazırlama*. Ankara; Sanem Matbaası.
- Kaya, Z.(1994) *İkinci Dil Olarak Türkçe Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaygysız, A. (1982) *Türkiye’deki Polis Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara Ankara Üniversitesi.
- Keyvan, Ç. (1991) *Sekreterlik Hizmet -İçi Eğitim Programının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara; Hacettepe Üniversitesi.
- Kılıççı, Y. (1975) *İlköğretmen Okulu Eğitim Psikolojisi Programlarının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara Hacettepe Üniversitesi
- Kısakürek, M.A. (974) *Yükseköğretimde Yenileşme Hareketlerinin Program ve Öğretime İlişkin Yanları*. Doktora Tezi. Ankara;A.Ü. Eğitim Fakültesi
- Küçükahmet; L. (1981)*Öğretmenlere Yönelik Hizmet-İçi Eğitim Programlarının Etkinliği*. Ankara; A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- M.E.B. (1993) *Ortaöğretim Kurumları Tarih Programı “Lise 2 Müfredat Programı”* Ankara, M.E.B. Basımevi.
- Özbaran, S.(1992)*Tarih ve Öğretimi*. İzmir;Cem Yayınevi
- Özbaran, S. (1995) 1994 *Buca Sempozyumu. Tarih Öğretimi Ve Ders Kitapları*. İstanbul;Tarih Vakfı Yurt Yayınları. Sempozyum 4.
- Özçelik, D.A. (1992)*Eğitim Programları ve Öğretim. (Genel Öğretim Yöntemi)*. Ankara; Ö.S.Y.M. Yayınları.

- Özdemir, Ö. (1998) *Toplumsal ve Ekonomik Tarihin Lise Tarih Ders Kitaplarındaki Yeri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir; D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özoğlu, S. (1974) *Liselerde Sosyal Bilimler Öğretimi*. Ankara; A.Ü. Eğitim Fakültesi.
- Paksoy, A. (1997) *Lise Tarih Dersi Müfredat Programları ve Tarih Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi*. Öğretmen Dünyası Aylık Dergi. Sayı 213. Eylül (5-12)
- Peser, Z. (1974) *Hacettepe Üniversitesi'nde Okutulmakta Olan Eğitim Sosyolojisi Kursunun Etkililik Derecesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi). Ankara; Hacettepe Üniversitesi.
- Pektaş, S. (1988) *Sözel Olmayan Öğretmen Davranışlarının Öğretime Etkilerinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara; A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saylor, J.G.-Alexander- M.W.- Lewis, J.A. (1981). *Curriculum Planing, For Better Teaching and Learning*. 4. Edition, Newyork.
- Sönmez, V. (1985) *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. Ankara; Öğretmen Yayınları.
- Sözer, E. (1989) *Türk Üniversitelerinde Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Öğretmen Davranışı Kazandırma Yönünden Etkililiği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Eskişehir; A.Ü. Eğitim Fakültesi.
- Sümer, E. (1990) *Ortaöğretimde Biyoloji Programlarının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara; Hacettepe Üniversitesi.
- Taba, H. (1962) *Curriculum Development: Theory and Practica* . New York; Harcourt, Broce and World .inc.
- Tekin, H. (1979) *Eğitimde Ölçme Değerlendirme*. Ankara; Mars Matbaası.
- Tosh, J. (1984) *Tarihin Peşinde*. Çeviren; Arkan, Ö. İstanbul; Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Turgut, M. F. (1981) *Program Değerlendirme*. A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi. Ankara.
- Turgut, M. F. (1983) *Program Değerlendirme. Cumhuriyet Döneminde Eğitim*. İstanbul; Milli Eğitim Basımevi.
- Turgut, M.F. (1985) *Curricula and Quality of Education and Its Future Prospect InThe Educatinal System*, Ankara; Faculty of Education Hacettepe University

- Türk Eğitim Derneği (1987) *Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları*.
- Türkoğlu, A. (1988) *Eğitim Yükseköğretilerinin Programı Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar*. Adana; Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları. No:1
- Tyler, W.R. (1950) *Basic Principles of Curriculum Development and Instruction*. Chicago;University of Chicago Press.
- Uçan, A. (1982) *Gazi Yüksek Öğretmen Okulu Müzik Bölümü Müzik Alanı Birinci Yıl Yetiştiriliminin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)Ankara; Hacettepe Üniversitesi.
- Ural, M. (1980) *Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Ölçme Ve Değerlendirme Dersi Programının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara;Hacettepe Üniversitesi.
- Varış, F. (1988) *Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler*. Ankara; A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları. No:157.
- Varış, F. (1994) *Eğitim Bilimine Giriş*. Konya; Atlas Kitap evi.

EKLER

	Sayfa
EK 1. Program Değerlendirme Anketi	64
EK 2. Valilik İzni (Anket Uygulamasına İlişkin)	65

PROGRAM DEĞERLENDİRME ANKETİ

Sayın Meslektaşım;

“Lise 2 Tarih Öğretim Programının İçerik Açısından Değerlendirilmesi” konulu bir tez çalışmasının kapsamında, bu anket ile lise tarih öğretmenlerinin mevcut **Tarih Öğretim Programlarına** ilişkin görüşlerinin alınması amaçlanmaktadır.

Anket sorularını dikkatli bir şekilde cevaplandırarak araştırmaya büyük ölçüde katkıda bulunmuş olacaksınız. Lütfen samimi ve objektif olarak her bir test maddesinde izce en uygun seçeneği işaretleyiniz.

İlgi ve yardımlarınız için teşekkür ederim.

Nurgül Şalvarlılar Özdemir

Dokuz Eylül Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Programları ve Öğretim Anabilimdalı

Yüksek lisans Öğrencisi

Kişisel Bilgiler

I. Cinsiyet

- 1) ( ) Kadın   2) ( ) Erkek

II. Yaşınız

- 1) ( ) 25' den az
2) ( ) 26- 45 arası
3) ( ) 46 ve yukarısı

III. Mezun olduğunuz okul

- 1) ( ) Eğitim Enstitüsü
2) ( ) Yüksek Öğretmen Okulu
3) ( ) Eğitim Fakültesi
4) ( ) Fen Edebiyat Fakültesi
5) ( ) Diğer (Belirtiniz)

IV. Mesleki kıdeminiz

- 1) ( ) 5 yıldan az
2) ( ) 6-15 yıl arası
3) ( ) 15 yıldan fazla

V. Lise 2 tarih dersini kaç yıl okutunuz?

- 1) ( ) 3 yıldan az
2) ( ) 4 -10 yıl arası
3) ( ) 10 yıldan fazla

Ankette, Tarih Öğretim Programı ile ilgili olarak toplam 31 test maddesi yer almaktadır. Söz konusu test maddelerinin cevap bölümü 1 Hiç Yeterli Değil; 2 Az Yeterli; 3 Kararsızım; 4 Oldukça Yeterli; 5 Çok Yeterli olmak üzere beş seçenekten oluşmuştur.

	Hiç Yeterli Değil	Az Yeterli	Kararsızım	Oldukça Yeterli	Çok Yeterli
Tarih öğretim programının içeriği , öğrencilerin tarih derslerine karşı ilgilerini artırmada	1	2	3	4	5
Tarih öğretim programı , öğrencileri tarih alanında kariyer yapmaya yönlendirmede	1	2	3	4	5
Tarih öğretim programı , öğrencileri yükseköğretimde Sosyal Bilimlere yönlendirmede	1	2	3	4	5
Tarih öğretim programı , öğrencilerin tarihsel düşünme yöntemini öğrenmelerinde	1	2	3	4	5
Tarih ile ilgili bilgi almak isteyen öğrencilere programın sağladığı olanaklar	1	2	3	4	5
Tarih öğretim programı ile diğer derslerin öğretim programları arasındaki uyum	1	2	3	4	5
Tarih öğretim programının sınıf-içi tarih öğretimi için rehberliği	1	2	3	4	5
Tarih programı öğrencileri tarih ile ilgili söyleşi , öğren yerleri yaratimi gibi okul dışı etkinliklere yönlendirmede	1	2	3	4	5
Tarih öğretim programı yakın dönem tarihi konularını içermesi açısından	1	2	3	4	5
10. Programda önerilen ödevlerin tarih öğretimine katkısı .	1	2	3	4	5
11. Tarih öğretimi için hazırlanan planlar	1	2	3	4	5
12. Ders planlarının izlenmesinde ölçütler	1	2	3	4	5
13. Tarih öğretiminin evrensel barışı sağlamadaki katkısı	1	2	3	4	5
14. Tarih öğretim programının objektifliği	1	2	3	4	5
15. Tarih öğretim programının öğrencilerin özgür bir ortamda tartışma gücünün artmasına yardımı	1	2	3	4	5
16. Tarih dersleri için haftalık ders dağıtım çizelgesinde ayrılmış olan zaman	1	2	3	4	5
17. Yıl esasına göre okutulan tarih dersleri	1	2	3	4	5
18. Yarıyıl esasına göre okutulan tarih dersleri	1	2	3	4	5
19. Programa alınmış konular , amaçları gerçekleştirmede	1	2	3	4	5
20. Tarih kitaplarının tarih öğretim programına uyumu	1	2	3	4	5

1. Ders kitaplarının sınıf içi tarih öğretimine katkısı	1	2	3	4	5
2. Tarih öğretimi ile ilgili özel öğretim yöntemleri hakkındaki bilginiz	1	2	3	4	5
3. Alanınızla ilgili en son gelişmeler hakkındaki bilginiz	1	2	3	4	5
4. Tarih öğretimi alanındaki son gelişmeleri izlemenizde okul yönetiminin katkısı	1	2	3	4	5
5. Tarih öğretimi alanındaki gelişme ve değişikliklerden haberdar edilmenizde M.E.B'in katkısı	1	2	3	4	5
6. Hizmet-içi eğitim konusunda bakanlığın çalışmaları	1	2	3	4	5
7. Tarih öğretim programı yaşadığımız toprakların geçmişini yansıtmada	1	2	3	4	5
8. Tarih öğretim programı, yaşanan tarihsel süreçlerde diğer ülke ve halkların tarihlerini yansıtmada	1	2	3	4	5
9. Tarih öğretim programı öğrencileri, olaylara; bağımsız düşünce, neden-sonuç ilişkileri kurarak bakabilmeye yöneltmede	1	2	3	4	5
10. Tarih ders programı birey olarak tek tek insanların ve geniş toplum kesimlerinin tarihini yansıtmada	1	2	3	4	5
11. Programda önerilen tarih öğretimi değerlendirme teknikleri	1	2	3	4	5

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

SAYI :B.08.4.MEM.4.35.00.11-600.1/
KONU:Tez Çalışması

7 NISAN 1999

37415

VALİLİK MAKAMINA
İZMİR

İLGİ :Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 24.03.1999 tarih ve 160 sayılı yazısı.

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Eğitim Programları ve Öğretimi) Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Nurgül Şalvarlılar ÖZDEMİR'in "Lise-2 Tarih Programlarının İçerik Açısından Değerlendirilmesi" konulu bir anket uygulaması yapmak istediği Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün ilgi yazıları ile bildirilmektedir.

İstenilen tez uygulamasını, Müdürlüğümüze bağlı tüm ortaöğretim(düz liselerde) okullarında, okul müdürlüğünün sorumluluğunda eğitim öğretimi aksatmamak kaydıyla uygulamaları Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Tensiplerinize arz ederim.

Zeki Bilgin İNANLI
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
6.NİSA/1999
Melihan UĞURCAN
Vali a.
Vali Yardımcısı